

ČESKÉ

1/2009

čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci

VĚZEŇSTVÍ

Ústav zabezpečovací detence Brno:

Jsme připraveni

GŘ VS Luděk Kula:

O navýšení tabulkových
míst usilujeme neustále

str. 2

Den na oddělení toxikologie

str. 5

VS ČR

na konferenci ACA

str. 6

Rozhovor s generálním ředitelem VS ČR	str. 2
Rozhovor s technickým a ekonomickým náměstkem Jiřím Kalistou	str. 4
Jeden den na TOXI	str. 5
VS ČR na konferenci ACA	str. 6
Odsouzení vyrobili model hradu	str. 8
Vězňové vyrábějí loutky pro děti	str. 9
Silák roku VV Brno.....	str. 9
Stašová: Polepšení je možné	str. 10
Projekt Šance 06, Všehrady	str. 11
Opavská věznice stojí už 120 let	str. 12
Lidé místo zdí v ČR	str. 13
Zabezpečovací detence Brno	str. 15
Konference AFMHS ve Vídni	str. 18
SARPO	str. 22
Nový trestní zákoník	str. 26
Šikana ve škole	str. 28
Služební kynologie, Plzeň	str. 31
Na odborné téma	str. 32
České věznice a systém práce s vězněnými osobami	str. 35
Věznice Oráčov: dalších 100 míst	str. 37
Dobré mravy a profesní etika	str. 38
Rozhovor s farářem Milanem Plíškem	str. 41
Fotoreportáž, Rumunsko	str. 42

Projekt Šance 06 str. 11

Služební kynologie str. 31

Věznice Ostrov str. 37

ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ č. 1/2009. Časopis vychází čtyřikrát ročně.
 Vydavatel: Vězeňská služba České republiky, Soudní 1672/1a, 140 67 Praha 4, IČ 00212423
 Editor: Robert Káčer, Robert Blanda
 Grafická úprava: Karel Neuvirt
 Foto: Vězeňská služba České republiky, archiv redakce
 Adresa redakce: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, poštovní přihrádka 3, PSČ 140 67 Praha 4
<http://www.vscr.cz>; redakce-cv@grvs.justice.cz
 telefon 244 024 111 (ústředna), 244 024 412, 244 024 415, fax: 241 409 072
 Distribuce časopisu, objednávky a předplatné:
 Martina Redlichová, tel.: 244 024 407, fax: 244 024 403, e-mail: mredlichova@grvs.justice.cz
 Výroba: tiskárna Vazební věznice Praha – Pankrác
 Publikování údajů a článků z Českého vězeňství není dovoleno bez souhlasu redakce.
 © Vězeňská služba České republiky, Praha 2009, Registrační značka MK ČR 6334, ISSN 1213-9297.

Zlepšit obraz vězeňské služby u veřejnosti...

Markéta Prunerová,
tisková mluvčí GR VS ČR

Jméno Markéta Prunerová, místo narození Příbram, stav svobodná. To je stručné představení nové mluvčí VS ČR. Je poměrně záludné plnit úkoly typu – tak se představ, něco nám o sobě řekni, proč jsi vlastně tady atd., pokud nemáte přesnou představu, komu se vlastně představujete. Ale dejme tomu, že Vy, čtenáři, jste lidé zajímaví se o vězeňství. A hned máme něco společného. Proto teď spolu otevíráme nové číslo časopisu České vězeňství a čekáme, co zajímavého se dočteme tentokrát.

Začneme tedy u mne. Nikdy nezapomenu na okamžik, když jsem na generální ředitelství VS ČR nastoupila jako tisková mluvčí, přišla jsem do kanceláře generálního ředitele a on pronesl zásadní větu: „Markéto, váš úkol zde je poměrně jednoznačný. Zlepšit obraz vězeňské služby u veřejnosti!“ Je sice pravda, že zadání je jednoznačné, ale plnění již poněkud složitější. Hlavně to znamená běh na dlouhou trať.

Co považuji za značnou osobní výhodu, to jsou mé předchozí pracovní zkušenosti, kdy jsem svým způsobem stála na té pomyslné druhé straně. Pracovala jsem jako moderátorka zpravodajství, později jako reportérka v rozhlasu. A právě tato práce mne přivedla až sem. A tak naprosto chápu novináře, kteří pod hrozbou uzávěrek a nesplněných limitů volají několikrát denně a dožadují se informací. Reportéry, kterým se blíží „celá“ a potřebují naplnit zprávy. Rozhlas, který prostě musí mít naprosto čerstvé, aktuální informace.

Mám tuto práci ráda, protože je svižná, zajímavá a každý den jiná. Jdete do práce a vlastně nikdy nevíte, co Vás tam čeká. Nejsou správné názory – a že jich ve svém okolí slychávám mnoho – že pokud zrovna mluvčí nemluví do televize, nemá co dělat. Naopak. Pracovní náplň nejen tiskové mluvčí, ale celého tiskového oddělení je doslova mravenčí práce, kdy musíte být neustále ve střehu, zaznamenávat jakékoli nové informace, ty potom zpracovávat, čtyřicet hodin denně být na telefonu, protože nikdy nevíte, co se kde může stát. Jisté je jenom jedno – v oblasti vězeňství bude vždy o čem mluvit. Počty obviněných i odsouzených neustále rostou. V současné době jich je již více než dvacet jedna tisíc. Vězeňská služba proto musí neustále pracovat, hledat nové ubytovací kapacity, logistické a ekonomické zázemí, školit nové a nové zaměstnance a příslušníky. Práce s lidmi „za mřížemi“ není jednoduchá, ale je důležitá, potřebná a nutná. Dnes se často říká, že se do vězení může dostat takřka každý. A věřte tomu, že ne každý odsouzený znamená automaticky lump, agresor, nepřízpůsobilý spoluobčan. O to víc je potřeba si uvědomit, že i těmito lidmi je důležité umět podat pomocnou ruku a pomoci jim znovu se zařadit do „normální“ společnosti.

Je proto nejen mým úkolem, ale rovněž mým přáním toho všeho dosáhnout a hlavně – Snažit se zlepšit obraz vězeňské služby u veřejnosti.

Generální ředitel Vězeňské služby ČR
Luděk Kula:

O navýšení tabulkových míst budeme usilovat neustále

Vězeňskou službu letos čekají úkoly, jejichž náročnost násobí také dopady hospodářské krize. Proto jsme se zeptali generálního ředitele Luděka Kuly na to, jaké jsou priority a jak hodnotí uplynulý rok.

Robert Káčer

Jak byste zhodnotil rok 2008 v českém vězeňství z hlediska bezpečnosti?

Především bych rád poukázal na to, že se podařilo získat mimořádné prostředky ve výši 260 milionů korun na bezpečnost. Tím jsme opět bezpečnost věznic posílili, ať už díky nákupu bruno válců, detektorů kovů nebo dalších technických prostředků. Ve druhém pololetí loňského roku to přineslo výrazné snížení počtu průniků nedovolených předmětů do věznic. Důležité je ale zejména to, že jsme neměli žádný útek ze střeženého objektu.

Vězeňská služba se loni potýkala s nedostatkem personálu...

Pokud jde o personál, byl loňský rok opět ve znamení hromadných odchodů ještě podle starého služebního zákona. Odešla řada zkušených příslušníků a jejich nedostatek se projevuje především v pražských věznicích, ale také ve Vinařicích a v Plzni. Dlouhodobě se nám nedaří početní stav příslušníků obsadit. V Ruzyni stále schází kolem 70 příslušníků a podobně i na Pankráci.

Jak se to vězeňská služba snaží řešit?

Pracovali jsme na stabilizaci personálu a hledali cesty, jak zvýšit službu v Praze v intencích zákona tak, aby nevznikaly nerovnosti. Proto jsme přistoupili k navýšení zvláštních příplatků, flukuační komise navrhla proplácení ubytování a stravného. Přesto se ale nepodařilo početní stav doplnit. Tento úkol tak zůstává stále před námi. Vedle toho

jako závažný problém vnímám to, že vláda nenavýšila počet tabulkových míst na nově vznikající kapacity. Už teď připadají na jednoho pracovníka vězeňské služby více než dva vězni, zatímco ve vyspělejších zemích je tento poměr obrácený. Přitom vězňů neustále přibývá. Státní zástupci tak při své kontrolní činnosti poukazují na to, že nedodržíme poměr jednoho vychovatele na dvacet vězňů.

Jak si vězeňská služba stála v oblasti nových projektů?

Pokud jde o investice, jako hlavní úspěch vidím to, že vězeňská služba v Brně připravila a otevřela detenční ústav, který vznikl z části vězeňské nemocnice a nyní má kapacitu 48 míst. Jde o první zařízení svého druhu na našem území, které bude chránit občany před devianty, psychopaty a podobně. Vznikem zabezpečovací detence se Česká republika opět přiblížila standardům vyspělé Evropy.

Jakých dalších úspěchů vězeňská služba dosáhla?

Podařilo se také zvýšit ubytovací kapacity v Kynšperku, Ostrově, začaly pilotní projekty ve Světlé nad Sázavou a Horním Slavkově. Po důkladné analýze možností tak vznikl projekt 1000 nových míst ve věznicích, který se, doufám, podaří dovést do zdárného konce.

Na jaké další změny byste rád upozornil?

Rok 2008 se nesl ve stabilizaci vrcholného managementu vězeňské služby. Došlo k výměně

prvního náměstka a ekonomického náměstka, na konci roku se již vědělo, že odejde bezpečnostní náměstek, takže přišli do funkcí noví lidé. Doufám, že vytvoří stmelený a dobře fungující tým, který si dokáže poradit s náročnými úkoly, jež nás čekají.

Přejdeme tedy k roku 2009. Jak je na tom vězeňská služba s rozpočtem?

Pokud jde o rozpočet na rok 2009, musím říct, že je naprosto nedostatečný a vězeňská služba bude usilovat o jeho navýšení, aby mohla pokračovat v rozvoji.

To je velmi znát i proto, že se výrazně zvýšil počet vězňů...

Počet se rychle zvyšoval v průběhu celého loňského roku a letos již překročil hranici 21 000. Přitom jsme nedostali místo ani pro jednoho příslušníka či zaměstnance, takže jsme si museli pomáhat přesouváním neobsazených tabulkových míst mezi věznicemi. Manažersky to zvládnuto bylo a české věznice jsou bezpečné. Otázka ale je, co bude do budoucna. Před dokončením je projekt věznice v Rapoticích, kde potřebujeme 100 míst, a detenční ústav v Opavě. Proto budeme velmi intenzivně bojovat o to, abychom dostali nová místa. Klíčová je tak personální stabilizace, doplnění vhodných kvalifikovaných kádrů do nově vzniklých objektů a obecně posílení personálu vězeňské služby.

Jaké projekty nás tedy letos čekají?

Pokud jde o investice, tak k hlavním strategickým cílům

patří dokončení věznice Rapotice na konečnou kapacitu 460 míst a otevření detenčního ústavu v Opavě pro 160 klientů. Dále je to rozšíření věznice v Kynšperku nad Ohří o dalších 190 míst, Světlé nad Sázavou o 60 míst a Horního Slavkova o 150 míst. Pochopitelně budou pokračovat také projektové práce na vytvoření zabezpečovací detence ve Vidnavě.

Jaké úkoly čekají vězeňskou službu v oblasti bezpečnosti?

Letošek jsem vyhlásil rokem boje s pašováním nedovolených předmětů do věznic. Vězeňská služba tak přijala a přijímá desítky, možná stovky opatření, ať už bezpečnostních nebo organizačních, aby se s tímto jevem vypořádala. A nejde jenom o mobilní telefony, ale také o drogy a další předměty, které nemají mezi vězni co dělat. Přitom musíme neustále flexibilně reagovat na nové technologie a analyzovat způsoby průniku nedovolených předmětů do věznic. Naším hlavním úkolem ale bude přijímat taková opatření, abychom předcházeli vzniku mimořádných událostí.

Jaké jsou záměry v oblasti zaměstnávání odsouzených?

Zaměstnávání v současnosti dost komplikuje ekonomická krize. Přesto se budeme snažit o udržení šedesátiprocentní zaměstnanosti průběžně schopných odsouzených. Rád bych upozornil na

to, že rozhodně nejde o jedno-
duchý úkol, protože vedle krize je potřeba také počítat s již zmiňovaným nárůstem počtu vězňů. A samozřejmě nemůžeme zaměstnávat na úkor bezpečnosti.

Mimořádná lednová porada ředitelů měla jiný průběh než předchozí. Lze očekávat, že i další porady budou na základě ukazatelů hodnotit vybrané oblasti u jednotlivých věznic?

Porady se od nynějška skutečně ponesou v jiném duchu, budou velmi adresné a osobní, budu se zabývat každou věznicí individuálně, dlouhodobě, a to ze všech možných aspektů – ať už jde o personál, hospodaření a podobně. Ředitelé budou každého čtvrt roku skládat účty z toho, co se jim povedlo a co nikoli. Doba anonymních porad je naprosto pryč. Budeme z toho vyvozovat důsledky a motivovat ředitele k tomu, aby v České republice fungoval konzistentní a ucelený systém vězeňství.

Hovořilo se také o projektech věznic...

Pro rok 2009 bude mít každá věznice za úkol předložit vlastní pilotní projekt rozvoje, který posoudí komise. Půjde o projekty moderních vězeňských systémů. Budeme tak hledat další cesty, jak například zlepšovat podmínky výkonu vazby, jak více diferencovat výkon trestu, na kterou

klademe velký důraz. Nebude chybět bezpečnost, personalistika. Budeme se snažit pozvednout statut zaměstnance vězeňské služby, najít motivační prvky pro pracovníky a vytvářet dlouhodobý kariérní řád.

Naším záměrem je také vytvářet další volné a polovolné vazby a omezit celový systém. Máme k tomu ideální podmínky, protože počet vazebně stíhaných je stabilní. Už v loňském roce se v tomto směru hodně udělalo, vzniklo například nové oblečení pro obviněné a testuje se nová cela.

Co byste závěrem rád vzkázal pracovníkům vězeňské služby?

Především všechny příslušníky i zaměstnance zdravím a chci je ujistit o tom, že mezi nimi nedělám rozdíly. Pro mě jste všichni pracovníky vězeňské služby, kterých si nesmírně vážím. Byl bych moc rád, aby se vedení vězeňské služby povedlo vytvořit co nejlepší podmínky pro výkon Vaší náročné a odpovědné práce. Ještě jsem nezapomněl na to, jaké to je sloužit ve věznicích. Jsem si dobře vědom toho, jaká je situace v této složité době. Přesto všechno máte můj obdiv a velmi oceňuji to, jak přistupujete k plnění svých úkolů.

Technický a ekonomický náměstek GR VS Jiří Kalista říká:

Chtěl bych prosadit financování VS ČR založené na počtu vězňů

Markéta Prunerová

Jaké jsou vaše vize, které byste chtěl uplatnit ve VS ČR?

Po dvou měsících vám spíše než vize nabídnu pohled člověka s jistými životními a úřednickými zkušenostmi, který si přinesl vlastní názor z civilní sféry a není ještě zatížen profesionální slepotou a deformací. Jestli veřejnost od vězeňské služby něco očekává, pak je to zejména vnější bezpečnost věznic: Oddělení soudem odsouzených delikventů od veřejnosti a zajištění bezpečnosti lidí dodržujících standardní pravidla. Většina lidí se dále domnívá, že by odsouzení měli pracovat. Nejen proto, aby si zaplatili náklady na svůj pobyt ve vězení a případné dluhy z trestné činnosti, ale zejména aby měli pevný denní režim, neměli čas na nepěknosti a věznice pro ně nebyla jen pohodlným hotelem. Vězeňské službě se daří i při narůstajícím počtu odsouzených plnit základní úkoly, ale pod tlakem humanizace vězeňství vydává značnou část svých zdrojů na budování dalších a dalších ubytovacích kapacit, na výchovné a podobné programy, že už nezbývá dostatek peněz na údržbu vlastního majetku, popřípadě na investice do moderní bezpečnostní techniky a programů zaměstnávání. Ten základní úkol – bezpečnost – se však nedá plnit pouze z peněz, které zbudou až po úhradě mandatorních výdajů.

Co tedy považujete ve VS ČR za největší problém?

Nezačnu tím, co se od postu ekonomického náměstka očekává – zejména v této době – a to steskem na nedostatek peněz. Je zřejmé, že za peníze se dá nakoupit mnohé – opravy budov, zaplatit kvalitní a spokojený personál a třeba i udělat spoustu

smysluplných technologických projektů s rychlou ekonomickou návratností v provozních výdajích. Pokud hospodářství není v kondici a státní kase se nedostává prostředků, musí na výdajích ubrat i státní instituce. Zatím jsem navštívil polovinu věznic. Jejich ředitelé dobře vědí, co a kde vylepšit a co udělat okamžitě a co lze odložit. Kdo z ředitelů či zaměstnanců by nechtěl funkční a bezpečnou věznici, bez padajících omítek, vybavenou profesionální technikou, s eskontními vozy, která nesežou při eskortách, s podmínkami zaměstnávání pro všechny vězně! V podstatě se shodujeme v tom, že není dobré upřednostňovat péči o vězněné na úkor investic do techniky a údržby majetku. Všem našim zaměstnancům vadí, když musí pravidelně měnit nebo opravovat poškozené dveře, ulámané sprchy či osvětlení, zatímco vězeň je téměř beztrestný. Následně jej převážejí k soudu ve 20 let starých vozidlech a trnou, co s nimi dělat v případě poruchy.

Jaké bude vaše hlavní téma ve vězeňské službě, kde se chcete především realizovat?

Neočekávejte ode mě teď nějaká zásadní či zázračná řešení. Cílem každé státní instituce je zejména ekonomická stabilita a průběžné plnění úkolů, ke kterým byla zřízena. Kolísání finančních prostředků bez možnosti to ovlivnit, neumožňuje provádět dlouhodobější a plánované investice. Proto chci hledat možnosti dlouhodobě vyrovnaného financování vězeňské služby založené na počtu vězněných osob a argumentačně pro tento model získat i odpovědné činitele.

Pokusím se o několik ekonomických analýz potřebných k zá-

sadnějším rozhodnutím, například jaký model stravování je a dlouhodobě bude pro VS nejefektivnější jak investičně, tak i provozně. Chci se pokusit o několik smysluplných a reálných projektů financovatelných z evropských prostředků. Nebál bych se diskuse o posílení pravomocí ale i odpovědnosti samotných věznic. V poskytování provozních i investičních prostředků bych chtěl přednostně vyjít vstříc těm aktivnějším, kteří si část nákladů odpracují vlastními silami a zaměstnají maximum svých klientů. V oblasti zaměstnávání se pokusím o nový impuls směrem k zaměstnavatelům, aktivně je oslovovat, a zejména nekomplikovat zaměstnávání zbytečnou byrokracií, nebo dalším pokusem zavedení minimální mzdy.

Jakou máte za sebou profesní minulost? Proč jste přišel zrovna do VS ČR, co vás na práci ve vězeňství láká?

Před příchodem do vězeňské služby jsem 4 roky vykonával funkci radního Plzeňského kraje, jedno volební období jsem dělal starostu malého lázeňského města v Západních Čechách. Po odchodu z kraje přišla nabídka na opakovaný konkurs na místo technického a ekonomického náměstka vězeňské služby a mým cílem nyní je nejen v této funkci uspět, ale přinést do vězeňské služby jisté uklidnění finančního řízení a řád do stavebních akcí. Bohužel v době finanční krize a výpadku vládních výdajů to není dobrý začátek pro kohokoli v podobné funkci.

Jeden den na toxi

Ludmila Kurdíková

Je 27. ledna a v minulém týdnu opět vzrostl zájem médií o nález drog ve věznicích. Tento zvýšený zájem novinářů se nevyhnul ani znojemské věznici. A to i proto, že je zde specializované oddělení pro léčbu drogově závislých odsouzených mužů. Jak ale vypadá jeden takový obyčejný den na toxikologickém oddělení, které s drogově závislými vězni pracuje? Pojďte se tam se mnou podívat...

V lednu je na toxi oddělení umístěno 22 odsouzených, kteří mají soudem nařízenou ústavní léčbu. V 7.45 přicházím na oddělení, kde se tou dobou intenzivně uklízí. Odsouzení tu pobíhají se smetáky, vysavači a hadry. V 8.00 přichází do místnosti terapeut Vladimír Finda a dnes výjimečně vychovatel Jiří Diviš, protože psycholožka má dovolenou. Ranní komunita začíná čtením zpráv, které jsou z domova, ze světa, kultury, sportu. Každý odsouzený si připraví nějakou zajímavou zprávu a ostatní ji mohou doplňovat. Po aktualitách se čte citát dne: „Třebaže lidé nevědí co je dobro, mají je v sobě.“ Bez dlouhého přemýšlení se rozjede debata, která vede k jednoznač-

nému závěru: Každý člověk se rodí jako dobrý ale záleží na prostředí ve kterém vyrůstá a které ho ovlivňuje, jestli se to dobré projeví.

V 9.00 hodin začíná pracovní terapie, která se dnes koná v keramické dílně. Odsouzení vyrábějí z hlíny ozdoby, hrnčky nebo keramické obrázky. Další čtyři vězňové, členové hudebního kroužku, zkoušejí. Místa v keramické dílně je dost a hudba práci keramiků neruší. Dopolední činnost se mění během roku. V zimě se soustřeďuje do tepla dílny, od jara se ale bude pracovat venku ve sklenících. Dopolední náplň se liší i během týdne...

čení výkonu trestu. Kromě toho pracují s odsouzenými i formou různých terapií.

Význam terapeutických komunit spočívá ve vytržení z prostředí, které mělo na klienty negativní vliv. Všichni členové komunity se musejí zapojit do pracovního procesu, plnit povinnosti v rámci komunity a účastnit se psychologických sezení a terapií. V první fázi se musí každý naučit osamostatnit a být zodpovědný sám za sebe, pak následuje schopnost naučit odpovědnosti i za druhé. Až v poslední fázi je možnost do komunity pouze docházet a bydlet mimo ni.

Co se týká doléčovacího programu, tak ho členové navštěvují až po práci. Jsou samozřejmě stanovena pravidla, která je třeba dodržovat. Akce v rámci programu se konají čtyřikrát týdně a jejich cílem je pochopitelně návrat zpět do života.

Skupinová terapie jako základ

Po obědě jsou volné aktivity a vycházka a od půl druhé se dnes pracuje v kroužcích... Odsouzení mají dost možností jak ukázat svůj talent a nadání. Od dvou hodin vede psycholožka Květoslava Štrublová skupinovou terapii, která je na oddělení toxi velice důležitá. Zásadní je ovšem i následná péče o bývalé narkomany po výkonu trestu. Proto věznice spolupracuje například

s organizací Podané ruce. Její pracovníci docházejí pravidelně do znojemské věznice již několik let. Sdružení Podané ruce pracuje v České republice již devět let. Začátek jejich práce ve věznicích byl zahájen v Kuřimi, kde působili ve výkonu vazby a později i ve výkonu trestu. Součástí jejich práce ve věznicích a vazebních věznicích jsou besedy s odsouzenými, kterými informují o možnostech pomoci při návratu do běžného života po ukon-

Hledání odpovědí

Ve zbylé části dne mají klienti program poněkud volnější. Od půl čtvrté mohou sledovat televizi, jít si zacvičit do posilovny, číst knížky nebo se učit cizí jazyky. Dost možná jim v myšlenkách vyvstanou i otázky, na které se jim specialisté i další pracovníci vězeňské služby snaží pomoci najít odpovědi: „Proč jsem tady? Co musím ve svém životě změnit, aby se tato situace již neopakovala?“ Pokud tu odpověď najdou, má léčba svůj konkrétní cíl a smysl splněný.

Prohlížím si program toxi oddělení na celý týden. Objevují se v něm i další aktivity, které se konají v jiné dny. Patří k nim odborné přednášky, vzdělávací kurzy, skupinová psychoterapie, sociální poradenství, zátěžový program a jiné. Práce s lidmi, kterým drogy změnily charakter je velmi komplikovaná. Jeden den na toxi oddělení ukázal ale jen malý zlomek této náročné práce.

VS ČR na konferenci

ACA

Gabriela Slováková

Delegace generálního ředitelství VS ČR se ve dnech 9. až 14. ledna zúčastnila Mezinárodní konference ACA (American Correctional Association) v Kissimmee, na Floridě. GR VS reprezentoval generální ředitel Luděk Kula a zástupkyně vrchní ředitelky kabinetu Gabriela Slováková. Ministerstvo spravedlnosti zastupoval náměstek ministra pro koncepční otázky vězeňství Marek Ženíšek. Jednání konference bylo zaměřeno zejména na využití nejmodernější technologií a trendů ve vězeňství.

Celá část konference byla zaměřena na zdravotnictví, další část na zaměstnance státní správy, jejich rozvoj, vzdělávání, ale také na péči a psychohygienu. Část seminářů se týkala problematiky policie a armády. Náš zájem se ale soustředil na nové technologie, v jejich vývoji zastupují USA jedno z předních míst. Bohužel je americká technika vzhledem k legislativním rozdílům a odlišným technickým normám v Evropě nepoužitelná. Týká se to například i elektronického monitoringu užívání jiné frekvence, než je běžné v Evropě. Podobně i transportní vozidla jsou mnohem modernější a lépe vybavená než ta, která má k dispozici česká VS. Dokonce i ceny jsou příznivější než v ČR. Problém opět tvoří rozdíl mezi USA a Evropou a to především v emisních limitech. Opět je třeba hledat firmy s evropským zastoupením. V České republice je na rozdíl od mnoha států USA na-

proti tomu mnohem rozvinutější zacházení s odsouzenými. VS ČR nabízí více vzdělání, programů, aktivit a podobně. Vzorem může ale být kanadský systém, který je v práci s odsouzenými na vysoké úrovni.

Soukromé vězeňství v USA

V USA je velmi rozvinuta spolupráce veřejného a soukromého sektoru, existuje mnoho zcela soukromých institucí, které zajišťují věznění odsouzených, ale i specializovanou péči. Na vysoké úrovni je také spolupráce s různými dobrovolníky, mentory, ale i nevládními a neziskovými organizacemi, které se značnou měrou podílejí jak na reintegraci odsouzeného po propuštění, tak na jeho dohledu při pobytu na svobodě (to se zejména týká mírnějších typů věznic). Přesto je v USA počet 1 000 odsouzených

na 100 000 obyvatel a hlavním úkolem vězeňství v jednotlivých státech je toto nepříznivé číslo snížit.

Na konferenci byl rovněž představen nový prezident Harold W. Clarke, který stojí v čele ACA a je volen na dva roky s tím, že může být jednou znovuzvolen. Funkce prezidenta je v podstatě formální a reprezentativní a není placená. Výkonným orgánem ACA je ředitelství, tvořené dvěma desítkami placených zaměstnanců sídlící v Alexandrii ve státě Virginia, v jehož čele stojí výkonný ředitel. Současným výkonným ředitelem je James A. Gondles Jr. (velký přítel VS ČR a České republiky, kterou již několikrát navštívil, naposledy na konferenci ICPA v říjnu 2008). Dále byla představena výkonná komise ACA. Hvězdou zachovací ceremonie byla Donna Brazile, známá americká politická komentátorka a předsedkyně Voting Rights Institute (Institut volebních práv), která vedla např.

volební kampaň v roce 2000 prezidentskému kandidátovi Alu Gorému. Její vystoupení bylo velmi emotivní a soustředilo se na období změn v USA v souvislosti se zvolením Baraka Obamy americkým prezidentem. Tyto změny se budou dotýkat všech oblastí americké společnosti, měnit se tedy podle ní bude i vězeňství, policie a armáda.

Workshop Surveillance Systems Technology (Technologie střežících systémů) – prezentace sofistikovaného počítačem řízeného kamerového systému v Indiana State Prison. Kamerový systém je instalován ve všech prostorách věznice včetně cel, probíhá kamerový monitoring návštěv. Dozorci jsou vybaveni vysílačkou s minikamerou a mikrofonom, obraz i zvuk sleduje operační středisko, v případě napadení či incidentu tato nahrávka slouží k identifikaci situace, také jako důkaz v případě stížnosti proti zásahu.

Orlando Bridge Transitional Re-entry

V tomto zařízení probíhá dvouletý program pro odsouzené muže, kteří byli vybráni a přemístěni do reintegračního centra, kde mají možnost docházet do zaměstnání mimo objekt a dostávají běžnou mzdu, jako v civilním zaměstnání. Vězeň má denní program, který se skládá z vyučování, poradenství, jednou měsíčně probíhá vyhodnocení výsledků. Vězeň nastoupí na příjímáči oddělení, kde proběhne screening, podle kterého ho team specialistů zařadí na oddělení. Po nástupu proběhne tzv. orientační fáze, která trvá 14 dní. Další fází je zhruba 7 měsíční období, kdy musí odsouzený projít různými typy kurzů (celkem 480 hodin) – rozvoj rodinných vztahů, zvládání násilí (Anger management), kriminální myšlení, zamyšlení se nad následky TČ – zaměřeno na oběť, zvládání závislostí, hospodaření s financemi, zaměstnání po propuštění apod. Během tohoto období si také odsouzený musí např. stejně jako u nás doplňovat základní vzdělání, nebo se učit, jak učit své děti číst. Do kurzů se zapojují místní dobrovolníci, kteří pomáhají při vedení kurzů tak, aby mohli odsouzený pracovat v místní komunitě (zedníci, řidiči, nutriční program apod.) V zařízení je také speciálně vybavená kuchyň, ve které je možné absolvovat kurz „kuchařského umění“, což obnáší 1000 hodin kurzu akreditovaného Americkou kulinářskou federací. Dále jsou v nabídce různé počítačové kurzy apod. Mimo vzdělání musí odsouzený také dbát na dodržování pořádku a pravidel.

Hlavní zájem je soustředěn na navazování vztahů s rodinou, s dětmi, ale také na sledování absence užívání drog a návykových látek, podporování sociálních dovedností a pracovních návyků.

Program se řídí hesly:

- vyhodnotit
- vzdělávat
- kultivovat
- motivovat
- podílet se na úspěšné reintegraci

Workshop Contraband Interdiction Technologies – prezentace nejmodernějších technologií používaných v oblasti prevence vnášení nedovolených předmětů do federálních věznic. Používají se detekční rámy pro vjezd vozidel (instalovány dle amerického vzoru i v českých věznicích), detektory drog a výbušnin, systémy rušící signál mobilních telefonů apod. Na workshopu bylo mimo jiné zmíněno, že žádná technologie stoprocentně nezabrání průniku nedovolených předmětů, dochází nejen k selhání lidského faktoru, ale i k čím dál rychlejšímu vývoji technologií. Firmy, které se zabývají prevencí vnášení nedovolených předmětů, jsou vždy o krok pozadu za vývojem ilegálních technologií. To se týká zejména mobilních telefonů, tento problém považují američtí kolegové za znepokojivý, čísla objevených mobilních telefonů ve věznicích jsou i přes používané nejmodernější technologie vysoká.

Po dokončení této fáze může postoupit vězeň do dalšího stadia programu a začíná se připravovat na práci po propuštění. Během měsíce si odsouzený vyřídí potřebné doklady a připraví se na práci mimo věznici. V poslední fázi programu se vězeň přestěhuje do jiného objektu, odkud dochází do práce a sám se o sebe stará, dochází na týdenní skupinový meeting a měsíční vyhodnocení.

Orlando Youth Academy

soukromá věznice pro mladistvé (13 – 19 let) provozovaná společností G4S Youth Services, LCC. Jedná se o zařízení, které je určené pro 48 mladistvých, kteří jsou vysoce nebezpeční a byli zde umístěni oddělením Florida Department of Juvenile Justice (speciální soudy zabývající se problematikou mladistvých). Akademie se řídí modelem terapeutické komunity a do svého programu zahrnuje principy restorativní justice. Součástí je kognitivně-behaviorální princip zacházení, program T4C (Thinking for a Change – přemýšlení nad změnou), MI (motivational Interviewing – motivační interview) apod. Práce odborníků je zaměřena na zkvalitnění či navázání rodinných vztahů, sociální učení vedoucí ke zvýšení prosociálního chování a adaptování na běžné životní podmínky.

Cílem programu je podpořit rozvoj osobnosti, citového prožívání, bezpečnost a pozitivní myšlení. Odsouzení se účastní denního programu, který se skládá z psychoterapeutických služeb, které absolvují 7 dní v týdnu a zahrnují např. skupinové a individuální poradenství, nácvik

kognitivních dovedností, ale také vzdělávací a volnočasové aktivity. Důležitým aspektem zapojení do programu je zájem rodiny, probíhá rodinné poradenství, pravidelné návštěvy a rodinné dny. Odsouzení se také účastní celé řady aktivit zaměřených na smysl pro osobní i společenskou zodpovědnost. Do zařízení také dochází dobrovolníci a učitelé, kteří podporují reintegraci. Pro odsouzené s drogovou minulostí probíhá v zařízení substituční léčba, jsou pravidelně testováni.

Odsouzení vyrobili model hradu Loket

Pavlaína Lorenzová
Foto: plk. Milan Dočekal

Pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody přináší jiný životní rytmus na rozdíl od předchozího běžného života. Základní formu komplexního působení na odsouzené v průběhu výkonu trestu představuje program zacházení. Je výchovným prostředkem, jehož základem je vedení vězňů k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a naplňování účelu trestu. Je sestavován z jednotlivých aktivit vycházejících z možností věznice. Člení se na aktivity pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a na oblast utváření vnějších vztahů. Velké zastoupení z nabízených

možných činností zaujímají aktivity zájmové. Přispívají k tvůrčímu rozvoji vězňů a rovněž ke smysluplnému využívání volného času ve výkonu trestu. A právě v této oblasti odsouzení v rámci rukodělného kroužku předvedli svoji kreativitu. Pod odborným vedením vychovatele Radka Jirsy vyrobili model hradu Loket. Ředitel věznice plk. Milan Dočekal předal model řediteli hradu Václavu Vojínovi. Ten na oplátku nabídl zaměstnancům věznice bezplatnou prohlídku hradu s odborným výkladem

Vězňové vyrábějí loutky pro děti

Petr Maňaska

Loutkové divadlo včetně loutek z pohádky Sněhurka a sedm trpaslíků, které vyrobili odsouzení muži vykonávající trest odnětí svobody ve specializovaném oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních a omamných látek, předali koncem listopadu pracovníci Věznice Bělušice mosteckému klubu Sovička, nízkoprahovému zařízení pro děti ze sociálně slabých rodin, působícímu pod záštitou klubu Kiwanis města Mostu a Litvínova.

Loutky vyrábějí odsouzení v rámci zájmové terapie. Výroba a darování loutek nebo hraček tohoto oddělení má již svou tradici. Počáteční spolupráce vznikla již v roce 2003 a směřovala do Dětských domovů v Praze. Následovala úzká a trvalá spolupráce s odborem sociální péče v Lounech, která vyústila předáním loutkového divadla mateřské škole v Lounech pro děti s kombinovanými vadami, mateřské školce v Košticích u Loun, dále dennímu stacionáři ústavu sociální péče v Lounech a dále chirurgickému a traumatologickému oddělení a oddělení lůžek následné péče Nemocnici Svaté Alžběty. Od roku 2006 až doposud probíhá úzká spolupráce s klubem Kiwanis v Ústí nad Labem, kam odsouzení ze specializovaného oddělení šijí panenky Kiwanis pro nemocné děti.

Pod vedením týmu odborných zaměstnanců specializovaného oddělení Vladimíra Vinše, Ludmily Mösnerové a Ludmily Houdkové vyrábějí odsouzení jak dřevěné hračky, vozíky, plyšová zvířátka, tak i jednotlivé pohádkové loutky s celým loutkovým divadlem. Oceněním pro pracovníky věznice i odsouzené je radost dětí z obdržených dáreků. Pro nás je to výzva a zároveň i závazek do dalšího období. Již dnes vyrábějí odsouzení specializovaného oddělení další hračky a loutkové divadlo, připravují keramické plastiky k výzdobě stěn a chodeb pro lůžka následné péče Nemocnice sv. Alžběty v Lounech a dětskou hematologii nemocnice Praha-Motol.

Silákem roku VV Brno se stal favorit

Soňa Haluzová

V pátek 19. prosince 2008 proběhl v posilovně Vazební věznice Brno 1. ročník soutěže „Silák Vazební věznice Brno“. Absolutní vítězství v této soutěži a řadu dalších prvenství v jednotlivých disciplínách získal favorit soutěže – ppor. Josef Křivánek.

Soutěž proběhla ve dvou váhových kategoriích (- 85 kg, + 85 kg) v pěti disciplínách: tlak na rovné lavici s velkou činkou s váhou 50 kg, tlak ve stoje z prsou nad hlavu s velkou činkou s váhou 40 kg, shyby nadhmatem na hrazdě, dřep s činkou za hlavou v multipressu s váhou 60 kg a leh-sed bez přestávky po dobu max. 2 minuty.

Po úvodním zahájení soutěže tak nastala důležitá část, a to losování startovních čísel a vážení, které rozdělilo všech 13 závodníků do dvou váhových kategorií. A po krátkém rozcvičení již začala samotná soutěž, kdy vždy všichni závodníci odcvičili jednu disciplínu pod bedlivým zrakem čtyř rozhodčí a přistoupili k disciplíně další. I když se jednalo o soutěž,

v průběhu závodu byla znát podporující přátelská atmosféra, motivující k vyšším výkonům. Sálem posilovny tak neustále znělo: Dávej!, Pojd!, Zaber! nebo Dáš to! Vylosovanou jedničku do soutěže ppor. Josef Křivánek uhájil i v samotné soutěži a kromě vítězství ve své kategorii a čtyř z pěti soutěžních disciplín získal i putovní pohár pro absolutního vítěze.

„Na tuto soutěž jsem se nijak speciálně nepřipravoval,“ řekl po závodu Josef Křivánek. „Zúčastňuji se totiž mnoha závodů, takže trénuji pravidelně, avšak cíleně na jiné sporty. „Každý závod je ale těžký, obzvlášť ten první, když neznám soupeře a nevím, co od nich můžu očekávat,“ uvedl šampión a dodal: „Pro mne osobně byly mnohem těžší než samotný závod následující dva dny, kdy se projevilo, které disciplíny pravidelně netrénuji – např. dřep s činkou. Bolely mě totiž nohy tak, že jsem skoro nemohl chodit. Kdo to někdy zažil, tak ví, o čem mluvím!“

Stašová: Polepšení je možné

Dagmar Slaná

V prosinci loňského roku navštívila opavskou věznici populární herečka Simona Stašová. Odsouzeným ženám řekla, že stále je šance se změnit, že stojí za to na sobě neustále pracovat a začít od malých cílů, které jsou splnitelné. Každé z nich napsala věnování na svou fotografii a osobně s ní promluvila o jejich problémech.

Cílem návštěvy byla beseda

s odsouzenými ženami a prostředníkem zástupkyně občanského sdružení Kiwanis Ostrava paní Eva Pastušková, se kterým opavská věznice dlouhodobě spolupracuje při výrobě polohovacích pomůcek pro těžce nemocné lidi a hadrových panenek pro děti v nemocnicích.

Odsouzené měly možnost zeptat se herečky na to, co je zajímavé, například na vztah k divadlu, pro-

fesní problémy, natáčení filmu Pelíšky nebo seriálu Přítelkyně z domu smutku, ale i na maminku Jiřinu Bohdalovou. Posléze přidala Simona Stašová ještě ukázkou z divadelní hry, se kterou den předtím hostovala v opavském Slezském divadle. Jak během besedy, tak i za tuto ukázkou sklídila bouřlivý potlesk. Na konec svého vystoupení slíbila, že se pokusí věznici opět navštívit, tentokrát se svým představením.

Projekt Šance 06 ve Věznici Všehrdy

Bronislava Vetešníková

Zástupkyně občanského sdružení White Light I. Ústí n Labem Mgr. Kamila Kubelková Rychlá předala v prosinci odsouzeným Věznice Všehrdy osvědčení o absolvování skupinové práce v rámci programu protidrogové politiky – Šance 06. Tato služba je financovaná Ministerstvem spravedlnosti v rámci programu Protidrogové politiky ve vězeňství.

Pětice sezení se od 14.11. do 12.12.2008 se účastnilo 11 odsouzených specializovaného oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek. Cílem těchto setkání byla příprava odsouzených na přechod do normálního života.

Podle Kubelkové Rychlé provázely experty z občanského sdružení při přípravě metodiky a obsahu jednotlivých setkání obavy, jak je odsouzený přijmou a zda budou vůbec chtít spolupracovat. Nakonec byly výsledky velmi uspokojivé. Odsouzení se zapojovali do všech aktivit bez problémů. Nejvíce je zaujala simulace modelových případů, které se někdy přibližovaly i k jejich vlastním životním příběhům.

Témata jednotlivých setkání

- Úvod do drogové problematiky: Drogy – hledaný ráj? rozdělání a účinky návykových látek, problémy, přístupy, právní náhled, drogová kriminalita
- Závislostní chování a jeho důsledky: Jsem v průšvihů? Co teď? - pojem závislost, druhy závislosti, důsledky zneužívání návykových látek pro uživatele a pro společnost, infekční choroby, odvykací stav
- Systém péče o uživatele drog: Mám s tím něco dělat? - terénní program, kontaktní centrum, detoxifikační jednotka, psychiatrická léčebna, terapeutická komunita, doléčovací centrum, substituční léčba, prevence relapsu
- Příprava na propuštění již ve VTOS: Práce na černo? - orientace v sociálních institucích, kurátor, PMS, atd., bydlení, zaměstnání, řešení dluhů
- První kroky po propuštění: Jsem venku, a co dál? - nutné vyřizování, úřady, instituce, komunikace a asertivita, mezilidské vztahy, prevence recidivy kriminálního chování – modelové situace

Opavská věznice stojí už 120 let

Dagmar Slaná

V posledních letech je běžné, že věznice slaví svá výročí. To co bylo před rokem 1989 nemyslitelné, neboť všechno bylo tajné a skryté, se teď naopak veřejnosti odkrývá a i věznice, jako jiné obory, se snaží ukazovat pokrok, modernizaci a profesionalitu ve své práci. A právě výročí jsou k tomu dobrou příležitostí.

Opavská věznice patří k těm starším, zkolaudována a uděleno potvrzení k užívání jí bylo rozhodnutím opavského purkmistrovského úřadu dne 21.12.1888 a vlastní otevření proběhlo 31.12.1888, tedy před 120 lety. To, že jsou oba její objekty téměř v centru města dnes již Opavané nevnímají nijak negativně, což svědčí i o dobré práci personálu. Příprava na den oslavy výročí trvala půl roku. Během této doby bylo zapotřebí sehnat peníze na její realizaci a zmapovat historii věznice v publikaci.

O pomoc při její tvorbě jsem požádala opavského historika a archiváře Pavla Šrámk, jehož zásluhou jsou dokonale popsány poměry ve věznici od jejího vzniku do konce padesátých let, ať už jsou to jídelníčky, domácí řád,

popis a vybavení věznice, oděvy, zdravotní péče, ale také personální situace, spolky dozorců atd. Druhou část podrobně zmapoval až do svého odchodu do důchodu bývalý ředitel věznice Petr Prašek. Já jsem dostala příležitost navštívit archivy v Opavě, Brně a Praze. Při shromažďování dokumentů jsem měla možnost uvědomit si, kolik podob v čase věznice za ta dlouhá léta měla. Nejdojemnější byly archiválie z padesátých let, kdy v Opavě na Krnovské ulici byla zřízena vojenská věznice, kde vykonávali trest (většinou kolem 30 let, mnohdy i doživotní) důstojníci a generálové naší armády - legionáři, západní letci, parašutisté, účastníci osvobozovacích bojů, kteří se provinili jen tím, že bojovali na „nesprávné“ straně.

Díky sponzorským darům, ochotě a práci navíc zaměstnanců věznice pak 4. prosince v sále minoritského kláštera proběhla samotná oslava a dle slov zúčastněných „důstojně a na úrovni“. Na 150 hostů z řad současných i bývalých zaměstnanců, předsedy opavského okresního soudu, ředitelů městské i české policie, zástupců firem zaměstnávajících odsouzené, jakož i ředitelů věznic v Sučanech a polské Ratiboři, vyslechlo krátké projevy ředitele věznice plk. Iva Turoka, vrchní ředitelky kabinetu GR plk. Radomíry Dlouhé a primátora města Zbyňka Stanjury a také shlédlo vystoupení pěveckého sboru Lusciana studentů Mendelova gymnázia. Součástí oslavy bylo i udělení medaile a plakety 21 příslušníkům a civilním zaměst-

nancům za velmi dobrou a dlouholetou práci ve vězeňství. Po skončení oficiální části se mohli hosté občerstvit u připraveného rautu.

Opavská věznice patří mezi jedno z 35 vězeňských zařízení v této zemi. Ve své historii měla mnohokrát v oblasti penitenciární praxe svou výjimečnost oproti ostatním obdobným zařízením. V současné době je to například výkon trestu odnětí svobody mladistvých mužů, výkon trestu doživotí u odsouzených žen, realizace metadonového programu pro odsouzené, léčba drogově a alkoholově závislých osob v průběhu výkonu trestu. V příštím roce se opavská věznice stane místem, kde bude realizován výkon tzv. zabezpečovací detence. Toto nové ochranné opatření bude prováděno pouze ve dvou odborných pracovištích v České republice.

Primátor města Ing. Stanjura, vrchní ředitelka kabinetu GŘ PhDr. Dlouhá, ředitel opavské věznice Mgr. Turok

Lidé místo zdí i v České republice

Jaroslav Hála

Ohlížím se zpět na svých osmnáct let práce psychologa ve vězeňství. Byla to dlouhá řada rozmanitých, ale vždy pohnutých osudů, dramát někdy i s tragickým koncem, osobních a rodinných debaklů, ale i úspěšných návratů lidí ze zamřížovaného světa do svobodné společnosti. Protože jsem se po celou tu dobu věnoval především mladým provinilcům, nemohu a nechci zůstat stranou probíhajícího sporu mezi zastánci a odpůrci snížení věkové hranice trestní odpovědnosti z patnácti na čtrnáct let.

Úvahy, vedoucí ve svých konečných důsledcích k rozhodnutí zavírat do věznic děti mladší patnácti let, považuji za scestné. Neopírají se o seriózní české vědecké výzkumy. Jde o populismus v jednání některých politiků, o jejich křečovitou snahu podobizet se těm voličům, kteří jsou (též vlivem psychologické masáže prováděné bulvárními médii) nakloněni represivnímu, silovému řešení jinak jistě velmi závažné problematiky protiprávního jednání části mládeže. Pokud bychom nastoupili tuto pochybnou cestu, hrozí nebezpečí, že brzy budeme věznit desetileté, pak osmileté... Ano, děti dnes skutečně dospívají rychleji – to bezesporu platí o jejich mentální výkonnosti. Je to však mýtus, přihlížíme-li rovněž k emocionální a zejména psychosociální sféře jejich osobnosti. V dnešním světě složitých a v budoucnu ještě značně složitějších mezilidských vztahů

nastupuje naopak jev pomalejšího vrůstání do světa dospělých s nutností prodloužené všestranné pomoci a zvláště citové opory ze strany rodičů. Bohužel právě postupy usilující o regulaci delikvence apelováním na odpovědnost rodičů za výchovu svých dětí v české postmoderní praxi dobře nefungují. Snížení hranice trestní odpovědnosti by tak v dnešních podmínkách znamenalo rezignaci na tuto možnost a další oslabení výchovné funkce rodiny.

Naše společnost věnuje málo pozornosti prevenci delikvence a dalších sociálně patologických jevů. Nedostatečné, opravdu tristní jsou především nabídky pro smysluplné trávení volného času mladé generace – zoufale chybějí nízkoprahová sportoviště, nekuřácké, bezdrogové kluby pro různé věkové kategorie s hodnotným a osobně přitažlivým programem...

Pro řešení problematiky závažné-

ho a nejzávažnějšího protiprávního jednání dětí a mladistvých se dobrým legislativním základem již stal zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který nabyl účinnosti v roce 2004. Je ale mimo jiné nezbytné dofinancovat příslušná nevězeňská zařízení (v těchto souvislostech se u dětí jedná o dětský domov se školou, kdežto u mladistvých o výchovný ústav), tj. provést v nich potřebné stavebně technické úpravy (vhodně rozmístit kamery, instalovat různá elektronická monitorovací a signalizační zařízení, nerozbitná skla namísto nepoučenými laiky požadovaných mříží atd.) tak, aby byla zajištěna bezpečnost zde umístěných dětí nebo mladistvých, výchovných i ostatních pracovníků a rovněž veřejnosti.

Sebelepší technika však nemůže ve výchovné práci s mládeží nahradit kvalitní, osobně angažované a zkušené profesionály. Zna-

mená to dobře je v dostatečném počtu vybrat a řádně zaplatit. Investice vložené právě do této oblasti se pro řešení problematiky delikvence ukazují jako neefektivnější.

Obdobné úvahy vedly před několika lety v sousedním Německu obecně prospěšnou společnost EJJ (Evangelische Jugendfürsorge/Evangelická péče o mládež) Lazarus (www.ejf-lazarus.de), která má více než stoletou tradici práce s mládeží, k širokému rozvinutí projektu, jehož podstatou je dát těm (již trestně odpovědným) mladistvým, kteří jsou vyšetřováni pro podezření ze spáchání trestného činu, novou životní šanci – totiž nejít ještě do vězení v podobě vyšetřovací vazby. Pokud tuto možnost využijí, musí se ovšem plně zapojit do náročných celodenních programů (pracovních, všeobecně i profesně vzdělávacích, sportovních, terapeutických a dalších) cílených na dosažení prosociálních změn chování a osobnosti. Tyto programy jsou realizovány ve specializovaných institucích (domech, střediscích, centrech) – nejznámější z nich se nachází na severovýchodě Německa ve Frostenwalde. Měl jsem možnost některá tato zařízení navštívit, viděl jsem i specializovanou berlínskou věznici pro mladistvé a znám samozřejmě českou realitu věznění mladistvých. V čem je tedy rozdíl mezi Frostenwalde a pobytem mladistvého ve vězeňském prostředí? Název celého projektu, totiž Lidé místo zdi to vyjadřuje velmi pregnančně. Ano, v moderních evropských věznicích rovněž pracují psychologové, vychovatelé, sociální pracovníci, duchovní a další specialisté na práci s delikventní mládeží. Ale je jich stále ještě zoufale málo v porovnání s velkorysým personálním vybavením dobře financovaného německého projektu. Navíc, a to je podstatné, existují i rozdíly kvalitativní. Šetrně do vlastních řad řečeno, všichni pracovníci ve Frostenwalde a v dalších obdobných zařízeních (možná i proto, že jsou dobře placeni, ale jistě nejen proto) se vyznačují plným osobním nasazením, zaujatostí pro své výchovné poslání, uplatňováním náročného individuálního přístupu ke každému ze svých svěřenců. Mladistvým ve Frostenwalde jsou tak všestran-

ně a dlouhodobě nablízku dobří lidé, nikoli jen holé zdi a čas zde rozhodně není členěn pouze snídání, obědem a večeří. Učí se tu obyčejnému každodennímu životu rodinného typu, který je konec konců tím nejlepším z možných a mnozí zde umístění mladíci ho dosud vlastně nepoznali. V přirozeném sociálním prostředí malých skupinek vrstevníků, vždy doprovázených zkušeným pedagogem, je dostatek času i na vnitřní konfrontaci každého jedince se svým již spáchaným trestným činem. Probuzení svědomí, bolestné, ale nezbytné přijetí a vyznání viny a pokání, tj. upřímná snaha o praktické odčinění vzniklých škod i narovnání zločinem pokřivených mezilidských vztahů, to je cesta, po níž (za taktního, ale důsledného vedení) jdou krok za krokem ti, kterým soudce dal tu jedinečnou šanci na změnu.

EJJ Lazarus neomezuje své aktivity jen na Německo. Ve spolupráci se Zdravotně sociální fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (www.zsf.jcu.cz) chystá pro naši zemi významný projekt. Ve vhodné lokalitě (jistě nikoho neudiví, že je vážně pomýšleno na jihočeský region) chce vybudovat a provo-

zovat zařízení obdobné tomu ve Frostenwalde a přijímat do něj české problémové mladistvé. Bude jistě ještě nutno vyrovnat se s legislativními i dalšími nástrahami, ale směr česko-německé spolupráce v této oblasti je nepochybně stanoven správně. Zdravotně sociální fakulta, která již řadu let připravuje ve svých studijních oborech vysokoškolsky kvalifikované pracovníky i pro oblast prevence a překonávání delikvence, bude mít možnost vysílat své studenty na stáže do německých zařízení. Těm nejlepším pak bude nabízeno trvalé pracovní uplatnění jak ve vzorovém výchovném zařízení v Čechách, tak v již existujících německých institucích a v blízké budoucnosti jistě i v dalších obdobných českých nevězeňských výchovných zařízeních pro delikventní mládež.

Promyšlená a systematická česko-německá spolupráce na rozšiřování projektu Lidé místo zdi je dle mých zkušeností mnohem hodnotnějším příspěvkem k regulaci sociálně patologických jevů v České republice, než neuvážené, administrativní rozhodnutí o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.

Autor je psycholog a působí na Zdravotně sociální fakultě a na Teologické fakultě Jihočeské univerzity (www.sweb.cz/penologie.hala)

Primář Stožický: Zabezpečovací detence se plánovala desítky let

ÚSTAV PRO VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE BRNO

Když v roce 2004 dostal nabídku jít pracovat do vězeňské nemocnice v Brně, uvažoval o ni zpočátku jen formálně. Nakonec ale z profesionální zvědavosti vězeňský psychiatrický pavilon navštívil a řekl si, že život je změna a člověk má vyzkoušet i jiné věci. Po více než čtyřletém působení ve funkci primáře psychiatrického pavilonu vězeňské nemocnice se MUDr. Petr Stožický stal 1.1.2009 i zástupcem ředitele VV Brno pro Ústav zabezpečovací detence Brno.

Soňa Haluzová

Na prahu nového roku, jste se chopil nové funkce, která je spojena i s obrovským zájmem ze strany médií. Jaké jsou vaše první pocity a myšlenky v této roli ?

Mé první pocity jsou bezesporu spojeny s množstvím práce, která je ještě v tomto okamžiku před námi. Jedná se totiž o úplně novou věc jak v oblasti trestní politiky, tak i českého vězeňství, takže není kde a od koho kopírovat a je nutné to vybudovat od základů. Určitě to znamená ale pro mne velkou výzvu koncepčně něco vytvořit, něco, o čem se dlouhá léta hovořilo a plánoválo.

Od 1.ledna 2009 vstoupil v platnost Zákon č. 129/2008 o výkonu zabezpečovací detence. Jaký byl vývoj tohoto zákona ?

Myšlenka na takové zařízení je stará již několik desetiletí. Odborné společnosti a zejména odborníci, zabývající se ochranným léčením, znalci a jiné odborné komise po takovém zařízení volali ne před lety, ale již před desítkami let. Zřízení ústavů pro výkon zabezpečovací detence je tedy konečným úspěšným vyústěním dlouhé diskuse například o tom, kdo bude řídit tuto instituci, zda ministerstvo vnitra, zdravotnictví nebo spravedlnosti. Další rozpravy se týkaly také toho, zda se bude jednat spíše o léčebnu, tedy zdravotnické zařízení s vyšším bezpečnostním zajištěním nebo zda se bude jednat spíše o zařízení, podobné věznici se speciálním režimem. Vývoj konečné podoby zákona tak byl

tedy dlouhodobý. Pro české vězeňství znamená zřízení ústavů pro výkon zabezpečovací detence nejen nové úkoly, ale i nový rozměr práce a povinností.

Jaké jsou v tomto ohledu zahraniční zkušenosti z okolních zemí ?

Zahraniční zkušenosti jsou v tomto pohledu velmi odlišné a rozhodně je nelze kopírovat na český model vzhledem k rozdílnosti třeba trestního práva. Určité zkušenosti můžeme čerpat z Holandska, Německa či Rakouska, kde jsem se byl osobně také podívat. Zatímco v rakouském zařízení jsme ale při návštěvě cítili důraz kladený na léčbu a terapii, tak v Německu byla zejména zdůrazňována na prvním místě bezpečnost. S velkou pravděpodobností se české ústavy budou více přibližovat holandskému modelu s motivací k postupu v léčbě při zajištění maximální bezpečnosti jak personálu, tak i společnosti.

Komu je vlastně detence určena a jak dlouho může být chovanec umístěn v Ústavu pro výkon zabezpečovací detence ?

Termín zabezpečovací detence je v české odborné terminologii Skutečně nový a je třeba se s ním sžít. A komu je zabezpečovací detence určena ? V Ústavu pro výkon zabezpečovací detence můžeme dle vymezení zákona očekávat nyní zejména jedince mentálně retardované, sexuálně deviantní a psychické, tedy osoby nebezpečné, u kterých dosavadní léčení nevedlo

k dostatečné ochraně společnosti a u kterých existuje podložený předpoklad neúčinnosti ochranného léčení zejména vzhledem k povaze duševní poruchy, možnostem působení na pachatele a eventuelně již projevenému postoji k léčbě. Co se týká délky pobytu v zabezpečovací detenci slovy zákona platí, že umístění v zabezpečovací detenci bude trvat tak dlouho, dokud to bude vyžadovat ochrana společnosti. Pokud tedy tento chovanec nezmění svůj přístup k léčbě, tak to prakticky může znamenat, že bude v zabezpečovací detenci napořád s tím, že soud nejméně jednou za 12 měsíců přezkoumá, zda důvody pro pokračování léčby trvají, tedy posoudí míru psychické poruchy, nebezpečnost chovance a motivaci k léčbě.

Jakým způsobem bude zajištěna bezpečnost zde umístěných chovanců a jaký režim, respektive program je bude v ústavu čekat ?

Zajištění bezpečnosti v prostorách ústavu s možností minimalizace šance chovance na útěk – to jsou otázky, které české vězeňství umí řešit a má s nimi zkušenost. Bude se jednat, stejně jako v přísně střežených věznicích, o signálně-zabezpečovací a stavebně-technické prostředky včetně vyškolených příslušníků. Denní program bude vycházet zejména ze základních terapeutických a režimových komunit. Podstatou bude jasně strukturovaný den s aktivitami a terapiemi, přiměřený schopnostem chovanců. Současně s tímto programem bude probíhat i léčebný režim, spočívající v odpovídající medikaci.

Jakou kapacitu má první Ústav pro výkon zabezpečovací detence v Brně a jaké jsou prvotní prognózy počtu možných budoucích chovanců. Plánuje se zřizování dalších Ústavů pro výkon zabezpečovací detence ?

První Ústav pro výkon zabezpečovací detence v Brně má kapacitu 48 lůžek. Dalších 150 míst přibude ještě letos v Opavě. Prvotní prognózy naznačují, že počty chovanců zde umístěných budou narůstat spíše pozvolna, neboť se s tímto zákonem musí naučit pracovat jak soudci, tak zejména soudní znalci, kteří mají ve své kompetenci navrhnout ochranná opatření. Bude se tedy jednat spíše o jednotlivce v horizontu měsíců. Uvidíme... Předpokládám však, že kapacita v Brně nebude v roce 2009 naplněna. Současně Vězeňská služba ČR pracuje na projektu samostatného detenčního ústavu v místě bývalého kněžského semináře ve Vidnavě.

Nové úkoly, spojené se zahájením činnosti Ústavu pro výkon zabezpečovací detence s sebou přináší i daleko větší časové zatížení. Zasahuje to profesní život, ale i osobní ...

Rozhodně to znamená více práce a odpovědnosti, což si plně uvědomuji. Manželka pracuje jako psychiatrická sestra v léčebně na oddělení ochranné léčby a tudíž zná tuto problematiku také velmi dobře a jen doufám, že se nám

podají rozumně skloubit rodinný život s tím pracovním.

S jakými vizemi a představami vstupujete do nové funkce ? A kdy se vlastně nový zákon dostane skutečně do praxe – tedy kdy bude mít Ústav pro výkon zabezpečovací detence prvního chovance ?

Mou základní vizí je bezesporu uvést Ústav pro výkon zabezpečovací detence v život a to tak, aby mohl plnit funkci pro kterou je určen. Je to novátorská věc, je to zodpovědnost, ale je to i šance a odborná výzva, které chci dosáhnout. Počátkem roku 2009, konkrétně 7.ledna vynesl KS ve Zlíně již první rozhodnutí o zařazení 27letého muže do zabezpečovací detence. Vzhledem k tomu, že usnesení není dosud pravomocné a ve věci byla podána stížnost, konečné rozhodnutí se očekává v řádu týdnů. Takže - uvidíme... Ústav pro výkon zabezpečovací detence v Brně a jeho personál je však již připraven.

**MUDr. Petr Stožický,
nar. 14.2.1973**

Absolvent Lékařské fakulty MU Brno. V letech 1997 – 2004 pracoval jako psychiatr v PL v Brně – Černovicích. Od 1.7.2004 – primář psychiatrického pavilonu vězeňské nemocnice v Brně. MUDr. Stožický působí také jako soudní znalec v oboru psychiatrie a přednáší na Fakultě sociálních studií MU Brno. Od 1.1.2009 – zástupce ředitele pro Ústav zabezpečovací detence Brno

„Předpovídat věci je vždy nesnadné,
zejména pokud jde o budoucnost“

Aktuální trendy ve forenzní psychologii na konferenci IAFMHS ve Vídni

Delegaci Vězeňské služby ČR pozval předseda lokálního organizačního výboru IAFMHS univ. prof. dr. Hans Schanda. Tohoto laskavého pána můžeme směle nazývat i naším kolegou, neboť kromě výzkumu a pedagogické činnosti na Vídeňské lékařské univerzitě rovněž vede psychiatrické oddělení ve věznici Göllersdorf, jež je svým posláním a uspořádáním podobna našim detenčním zařízením. Především díky němu vám na těchto stránkách smíme podat informace o tom, jakým směrem se ubírá moderní forenzní, potažmo penitenciární psychologie. A protože se nám během konference vrylo do paměti i humorné, ale zcela pravdivé motto dánského kvantového fyzika Nielse Bohra, rozhodli jsme se jím pojmenovat i tento příspěvek.

Kapitáni IAFMHS

IAFMHS sdružuje profesionály z oblasti klinické a forenzní psychologie, forenzní psychiatrie a práva, kteří působí zejména na univerzitách, ve vězeňských zařízeních, diagnostických centrech a na forenzních klinikách. Přes mezinárodní záběr se jádro organizace, založené v Kanadě, rekrutuje převážně ze Severní Ameriky, Velké Británie, Skandi-

V městě proslulém operou, valčíkem, dobrou kávou a zrodem psychoanalýzy se v létě 2008 na půdě Vídeňské lékařské univerzity konala osmá výroční konference Mezinárodního sdružení forenzních služeb duševního zdraví (International Association of Forensic Mental Health Services - IAFMHS).

Václav Jiříčka, Miroslava Klabanová

návie, Nizozemí a Belgie. V souvislosti s hlavními tématy asociace, kterými jsou diagnostika a zacházení s pachateli závažných trestných činů a nebezpečných psychiatrických pacientů, je napínavé a téměř dobrodružné sledovat, kudy tečou a kde se kříží současné vývojové proudy na mapě světových moří myšlenek a konceptů.

Kapitánem udávajícím směr této majestátní lodi jsou Kanadáné, kteří v minulých desetiletích založili tradici nového pojetí zacházení s vězni, a to především v osobě dodnes aktivního Williama L. Marshalla, jehož koncepty se tím či oním způsobem promítly nebo alespoň prosákly do většiny dnes používaných způsobů zacházení s delikventy násilné a sexuálně motivované trestné činnosti. Kanadáné své přístupy nejsilněji implementují v Norsku, ve Švédsku a Finsku, například i tím, že kanadští profesori jsou zároveň hostujícími profesory na skandinávských univerzitách, a naopak. Velká Británie jako by hrála

úlohu mediátora mezi Severní Amerikou a kontinentální Evropou: je nárazníkem absorbujícím kulturní šoky a dává prostor jak evropskému tradičně intuitivnímu, „psychologicko-sociálnímu“ přístupu, tak severoamerickému pragmatickému, „psychiatricko-vědeckému“ přístupu. K tomu přidává svou mocnou sociologickou a sociálně-psychologickou tradici šedesátých až osmdesátých let. „Kontinentální“ Evropou je zde myšleno především Nizozemí a Belgie (v čele s prestižní Katolickou univerzitou v Lovani), odkud se vliv dále přelévá na německy mluvící země. V oblasti diagnostiky výzkumu hrají značnou roli Spojené státy, jejichž přístupy k zacházení nebezpečných osob jsou ovšem velmi rozdílné a rozdílné úrovně.

Pokud připustíme, že loď s takto četnou a různorodou posádkou musí mít výkonnou strojovnu, pak těmi hlavními motory jsou Simon Fraser University (SFU) a University of British Columbia (UBC) v Kanadě a Institut kriminologie

na Univerzitě v Cambridge, Velká Británie. Prvně IAMFHS zakotvila ve Vancouveru, v červnu 2009 to bude v Edinburghu.

Hlavní témata

Hlavní myšlenkový proud konference by se dal shrnout do následujících bodů:

Odklon od klinických a statistických nástrojů.

Odborné (ne nutně pouze terapeutické) zacházení s nebezpečnými osobami (vězni, psychiatrickými pacienty apod.) je vnímáno z dvojího hlediska. Prvořadým cílem je snížit nebezpečnost, resp. snížit riziko primární recidivy takových osob, a tím sloužit ochraně společnosti po jejich propuštění. Aby bylo takové zacházení vůbec možné, je potřeba zároveň posoudit, zdali je nebezpečná osoba vůbec schopná participovat, případně zda by při tom neohrožovala sebe nebo personál. K obojímu je třeba nástrojů, které by tyto aspekty uměly hodnotit. Většina příspěvků prezentovaných na IAMFHS vyjadřovala jasný odklon jak od klinického přístupu, tak i od statistických (v angl. actuarial) nástrojů. Zavržení čistě klinického přístupu znamená, že společnost nepoškozuje pachatelovo IQ při spodní hranici populační normy ani jeho tendence k úzkostnému prožívání, nýbrž fakt, že se tento pachatel dopouští trestných činů. Cílem zacházení není zvýšit pachateli intelektový potenciál ani naučit jej méně úzkostnému prožívání, pakliže tyto charakteristiky nesouvisí s příčinami recidivy. Proto nechť se klinická diagnostika používá způsobem a v takovém rozsahu, v jakém je psychiatrická diagnóza, příp. psychologické posouzení prokazatelně relevantní k výše uvedenému. Odklon od statistických nástrojů, jež se používají především k hodnocení a prognóze rizik, je zase založen na poznání, že s jejich výsledky lze jen obtížně dále pracovat. Představme si, že hodnotíme riziko recidivy u pachatele loupežného přepadení, a dojdeme k prognóze, že a) náš pachatel bude recidivovat v následujících dvou letech s pravděpodobností 38% procent; b) jeho rizikovost je 8,86; c) na škále rizikovosti vykazuje hodnotu 7/10. Znamenají tato čísla něco konkrétního? Odborníci

ci na dvou kontinentech docházejí k tomu, že takové výsledky sice vypadají vysoce odborně, protože působí velmi nesrozumitelně (a takovými i skutečně jsou), ale prakticky neumožňují dojít k jednoznačným závěrům ve vztahu ani k intervenci, ani k (podmíněnému) propuštění.

Od věštění k prevenci

Riziko nebezpečnosti a recidivy je třeba stanovit jiným způsobem než prognosticky i pro samotný fakt, že prognóza je příliš závislá na mnoha dalších faktorech, jež „klasické“ hodnotící nástroje nejsou schopny postihnout. Stále více doporučení tedy směřuje spíše než k odhadu pravděpodobnosti rizik k popsání konkrétních rizikových oblastí. Ty jsou zpracovávány jako scénáře. Ze všech možných scénářů je potom vybráno několik nejrizikovějších, s nimiž se poté pracuje jak terapeuticky, tak i z hlediska hodnocení pro potřeby soudu apod. To umožňuje preventivní způsob

Výraz Strukturované profesionální hodnocení (v angl. Structured Professional Judgement- SPJ) pochází opět z Kanady a vyjadřuje čtvrtou generaci nástrojů hodnocení rizik (angl. Risk Assessment - RA). Tyto nástroje staví na „klasických“ testech dřívějších generací jako PCL-R, HCR-20, V-RAG, STATIC-99 / 2000 a dalších, které jsou doposud celosvětově nejpoužívanějšími nástroji pro zjišťování míry nebezpečnosti, agresivního chování, sexuálního násilí a rizika recidivy u vězeňské a speciální psychiatrické populace, avšak rozšiřují je o individuální, kvalitativní informace. V praxi to znamená, že zatímco klasické PCL-R lze vyplnit bez nutnosti vidět posuzovanou osobu tvář v tvář, SPJ zohledňuje její konkrétní případ, vybrané osobnostní charakteristiky a další faktory, označované jako dynamické, neboť dynamické. SPJ jsou stručné, zahrnují obvykle několik málo desítek položek, tak, aby hodnocení zabralo max. 30 – 45 minut. Svým způsobem

zacházení: pachatel či pacient tak může být systematicky upozorňován na možná rizika a být s nimi konfrontován dříve, než k nim dojde. Nikoliv bezvýznamný je i jistý etický aspekt, kde hodnocená osoba není posuzována na základě pravděpodobnosti, ale na bázi svých konkrétních postojů a výkonů směrem k nápravě věcí.

Strukturované profesionální hodnocení

se těmito nástroji svou filozofií blíží i český nástroj SARPO, vyvíjený Vězeňskou službou ČR a Probační a mediační službou ČR. Reliabilita SPJ přitom není vyšší než u „klasických testů“, přínos SPJ je však v tom, že umožňují lépe diferencovat cílové skupiny podle kriminogenních rizik a potřeb, a tak s nimi mnohem účinněji zacházet.

Boření mýtů

Konference byla svým způsobem i ve znamení boření mýtů. Ze Severní Ameriky se ozývalo volání po nové definici (dissociálních) poruch osobnosti a psychopatie (tyto termíny jsou na tomto kontinentně používány narozdíl od toho evropského paralelně v odlišných významech), po úpravě testových položek v PCL-R a HCR-20 tak, aby vedle tradičního Cleckleyho konceptu psychopatie zohledňovaly i novější Cloningerovu teorii poruch osobnosti, která se zdá být snadněji dokladovatelná pomocí empirických výzkumů. Silněji než kdy předtím je vnímána diagnostická hodnota násilí v anamnéze hodnocených osob. Z hlediska zacházení byla diskuse vedena vždy směrem k cílům terapie, nikoliv k metodám či psychoterapeutickým směrům. V tomto směru vyjadřovala atmosféra IAFMHS současný eklektický trend.

Lídři oboru

V druhé části bychom Vám rádi představili příspěvky dvou hlavních řečníků konference a lídrů oboru, kteří dohlédnou dále než my ostatní a forenzní psychologii spolu se svými týmy posouvají nejenom na poli odborném, ale výsledky svých výzkumů ovlivňují i závažné politické a zákonodárné změny.

Friedrich Lösel: Prevence je levnější než následná intervence

Profesor Lösel vede Institute of Criminology v Cambridge spolu s katedrou psychologie na německé Universität Erlangen-Nürnberg, odkud přišel. V současnosti jde o nejocetovanějšího

evropského forenzní psycholog (např. Stockholmská Nobelova cena za forenzní psychologii). Své výzkumy začínal ve věznicích, ale postupně přešel k preventivním programům, které dokázal implementovat ve školách a v poslední době i ve školkách. Zaměřuje se na rizikové skupiny: v dané populaci identifikuje nejohroženější skupinu dětí, rodičů a jejich učitelů, kterým nabízí specifický preventivní program. Rozvinul model kumulativních

Orientační náklady (v EUR):

Vývoj preventivního programu
1 mil.
Implementace preventivního programu
100tis.
Dva roky věznění (s intervenčním programem)
250tis.
Opakované věznění (recidivista)
1,5 mil.

rizik a na několika různých populacích ukázal, že pachatelé sporuchou osobnosti jsou charakterizováni výrazně vyšší kumulací rizikových faktorů. Kritizuje marketingové zaměření stávajících intervenčních programů na úkor seriózních výzkumů, kde se jednotlivé univerzitní týmy předhánějí, čím model bude na trhu terapeutických služeb úspěšnější. Převážnou část svých posledních prací věnoval meta-analýzám a komparativním evaluacím preventivních a intervenčních programů u rizikových skupin dětí, mladistvých a pachatelů závažné trestné činnosti. Tímto způsobem ukázal, že úspěšnost terapie či intervence nezáleží tolik na terapeutickém směru, ale na zahrnutí faktorů jako sociální kontext, vztah mezi klientem a personálem a přirozenými protektivními a obrannými faktory. Pokud je intervenční metoda založena přísně technicky, je její úspěšnost relativně nižší, bez ohledu na závažnost osobnostních charakteristik, jejich kriminogenních dispozic či závažnosti poruchy osobnosti klientů. Na závěr Lösel

představil srovnání ekonomické náročnosti intervenčního programu s prevencí na obecném příkladu s průměrnými hodnotami ze zemí Západní Evropy (viz tabulka). Poselstvím prezentace bylo stanovisko, že implementace ať už intervenčních, nebo terapeutických programů není otázkou odbornou, ale politickou. Po odborné stránce jsou forenzní experti schopni poměrně precizně formulovat úspěšnost svých programů. Je však na politikách a veřejnosti, zda za tuto úspěšnost, jež nikdy není ani nemůže být stoprocentní, budou ochotni zaplatit odpovídající cenu.

Stephen Hart: Plán není nic, plánování je všechno

Profesor Hart z kanadské SFU vede katedru psychologie, hostuje rovněž v Bergenu v Norsku; soudní znalec, častý přispěvatel a člen redakční rady zhruba desítky mezinárodních odborných periodik, rozvinul řadu diagnostických nástrojů, především v roce 1991 Hareho revidovaný PCL-R, později spolu se svým

spolupracovníkem Kevinem Douglasem HCR-20.

Hart se ve své prezentační zaměřil na budoucnost nástrojů hodnocení rizik, kterou popsal jako změnu myšlení od prognózy k prevenci. Kritizuje stávající nejvíce rozšířené nástroje a testy za to, že ignorují komplexitu případu, ignorují kauzalitu, predikce nejsou individualizovány (tj. závěr hodnocení neovlivní, zda hodnotitel hodnocenou oso-

Stephen Hart

bu uvidí nebo ne), nezohledňují kontext a především nepokračují doporučením k žádné další akci či intervenci. Výsledek takového hodnocení přirovnává k rigidnímu plánu, na který je nebezpečnou osobu potřeba napasovat. Hart upřednostňuje jiný přístup, který je na rozdíl od výše uvedeného procesní záležitostí: proces preventivního plánování. Plánování umožňuje zohlednit kvalitativní výsledky sběru informací, je postupné a prozíravé, nesoustřeďuje se na jeden velký cíl, ale jde cestou dílčích cílů, jež se mohou objevovat i postupně. Plánování nepotřebuje predikci, pracuje s příčinami a umožňuje pracovat s více variantami vývoje. Hart vnímá kontinuitu diagnostiky a zacházení jako nerozdělitelnou (jedno bez druhého nemá smysl), a tak na závěr vedle sebe staví tři možné aplikace metody preventivního plánování. 1) První metodu nazývá formulování klinického případu. Na základě relevantních diagnostických kritérií je vybrán vhodný postup a stanovena příslušná intervence. Tato metoda však, aby fungovala, potřebuje zasazení do jasného teoretického rámce, tedy ve vztahu k násilí např. zodpovězení otázky: „Proč lidé páchají násilí?“ Teorie na tak banální otázku jsou však výrazně nejednotné a jsou jich ne-li stovky, pak jistě desítky; a k tomu přistupují další nezohledněné faktory jako moti-

vátory, inhibitory, destabilizátory a další. Klinickým přístupem se cílené zacházení s násilníkem stává obtížným. 2) Jako druhou možnou metodu zmiňuje Hart analýzu příčin, kterou přirovnává k analýze možného výskytu a vlivu vad (FMEA), jež se používá v průmyslu za účelem včasného rozpoznání možných slabých stránek dané výroby (procesu) a zavedení vhodných protipatření, nebo při vyšetřování příčin leteckých neštěstí. Analýza příčin se zaměřuje na nevyhnutelné události v anamnéze, identifikuje příčiny pro jednu jasně ohraničenou událost a zaměřuje se na rozpoznání možných selhání do budoucna. V tomto smyslu jde o maximálně preventivní metodu s relativně úzkým, a tedy efektivním záběrem. Jako nevýhoda se jeví komplexnost takové analýzy. 3) Třetí – Hartem upřednostňovanou – metodou je plánování scénářů. Cílem není zaměřit se na jeden faktor nebo prvek chování, který je třeba změnit, ale systematicky spekulovat o možných budoucích vzorcích chování. K tomu je potřeba vyvinout scénáře, jednoduchými technikami je na klientech ověřit a použít je k intervenčnímu plánu. Pomocí dílčích taktik se lze dobrat celkové intervenční strategie, jejímž výsledkem je připravenost nebezpečné osoby na potenciálně rizikové situace po propuštění z vězení či psychiatrie, spočívající v systematickém snižování rizikových a zvyšování protektivních faktorů. Taková osoba být na konci intervence méně motivována dopouštět se násilí a má být vyzbrojena mechanismy, pomocí nichž bude schopna čelit recidivě. Pokud vám to připomíná vojenskou terminologii, nejste zcela vedle: plánování na základě scénářů je metodou používaná zejména v armádě.

Vědět, proč děláme, co děláme

Závěrem bychom chtěli zdůraznit, že jakkoliv přistupujeme k naší společné práci individuálně, každý ve své specializaci či ve své zemi určitým specifickým způsobem, předmět naší činnosti jako takový je velmi podobný. Lidé se od sebe liší méně, než si mnohdy představujeme, a kanadský, švédský nebo německý vězeňský psycholog řeší – věřte, nebo ne – velmi podobné problémy a má velmi podobnou klientelu jako ten český. Podstatný není ani fakt, že tito naši kolegové používají jiné diagnostické nástroje nebo mají jiné materiální možnosti (ne ovšem vždy). To, v čem se práce odborníků jednotlivých zemí může skutečně lišit, jsou očekávání a cíle, s jakými ke své klientele přistupují. Země, z nichž se rekrutují hlavní členové IAFMHS, ICPA a dalších organizací, mají za sebou první dekádu tvrdé práce a cenných zkušeností. Během této doby stihly zformulovat poměrně pevné teoretické základy, na kterých se rozhodly stavět své koncepty. Zjistily, že sebedokonalejší intervence a cíle nepomohou tam, kde chybí povědomí o tom, proč vlastně děláme to, co děláme, používáme metody, které používáme, stanovujeme si právě takové cíle programů zacházení, jaké si stanovujeme. Pokud totiž své metody a nástroje pevně teoreticky nezakotvíme, může se stát, že je budeme nejen stále bezradně a bez valných výsledků měnit, ale hlavně nám je může odnést vítr těch, kteří sice zdaleka nejsou takovými odborníky, ale jejichž vize a argumentační síla bude pro závažná odborná i politická rozhodnutí srozumitelnější než ta naše. Snad k tomu malou měrou přispělo i toto naše ohlédnutí.

Budeme vděční za vaše připomínky: vjiricka@vez.lbc.justice.cz

SARPO 1 vstupuje do další fáze

Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Osob
Complex analysis of offenders' risks and needs
version 1

a joint pilot project
of the Prison Service of the Czech Republic
and
the Probation and Mediation Service of the
Czech Republic
2007–2008

Na jednu stranu je to pochopitelné – nástroj se chová zatím jako skládačka a je zřejmé, že o těchto detailech mohou vědět jen ti, co se na práci přímo podílejí. Popravdě řečeno, dnes už nejde jen o vytvoření pouhého nástroje, ale o promyšlený komplexní diagnostický a hodnotící systém. Samozřejmě není účelem snažit se popsat vše, ale rádi bychom zpřístupnili to, co se událo za poslední necelé dva roky. Pevně věříme, že jednou bude SARPO a celý systém fungovat v penitenciární praxi, takže si uvědomujeme, jak důležité je informovat, vzdělávat a působit osvětu. České poměry jsou skromné, široký tým s rozpočtem jako ve vyspělejších zemích není k dispozici. Nicméně dlouhodobý projekt SARPO je v novodobé historii českého vězeňství ojedinělý. Proto si zaslouží pozornost právem; pokusíme se přiblížit, kam jsme za ty poslední roky dospěli, co považujeme pro situaci v oblasti zacházení za stěžejní a na čem právě pracujeme. Pro začátek začneme informací o samotném nástroji SARPO v kontextu uvažovaných změn.

Start projektu

Pro pořádek se zmíníme o úplných začátcích. Projekt SARPO je společným projektem VS ČR a PMS ČR již od roku 2003, kdy z iniciativy ředitele PMS ČR Pavla Šterna a tehdejšího prvního náměstka GR VS Bohuslava Burkiewiczze začal pracovat v rámci

**Aktuální stav vývoje
českého hodnotícího nástroje**

Od prvních článků v Českém vězeňství (2006-2007) o novém metodologickém nástroji a nové filosofii hodnocení již uplynulo dost času, abychom mohli přinést aktuální informace o tom, co se na tomto poli děje. I přes řadu pravidelných zpráv gremiálních porad vedení VS ČR, existuje v podstatě jen hrstka zaslěnců, která ví, jaký je skutečný aktuální stav vývoje hodnotícího nástroje SARPO (Souhrnná analýza rizik a potřeb osob).

Michal Petras, Jindřich Hůrka

projektu PHARE multidisciplinární tým. Po seznámení s problematikou začala na podzim v roce 2004 skutečná práce na vytvoření nástroje. Již zeštíhlený tým dokončil v roce 2006 první verzi nástroje, vypracoval manuál, schéma školení a celkovou strukturu a organizaci odzkoušení nástroje. Posléze vybral a vyškolil ve třech týdenních bězích přes 50 hodnotitelů z VS ČR a PMS ČR (únor, březen 2007, Stráž pod Ralskem). Mezi 31 hodnotiteli z VS ČR bychom našli sociální pracovníky, psychology, speciální pedagogy a vychovatele...

V dubnu 2007 byla spuštěna v 16 věznicích a v 19 probačních střediscích z celé republiky roční pilotáž nástroje, který byl představen v elektronické podobě (v programu Access). Hodnotitelé vybírali dle kritérií odsouzené před podmíněným propuštěním (VS ČR) a po udělení podmíněného propuštění s dohledem (PMS ČR). Cílem bylo dosáhnout vzorku celkem 500 hodnocení za použití nového metodologického nástroje; za VS ČR 350 a za PMS ČR 150. Koordinátorem projektu za VS ČR se stal Michal Petras (za PMS ČR Andrea Matoušková).

Z pohledu VS ČR je třeba vysoce ocenit výkon většiny hodnotitelů, kteří vedle své práce bez zvláštní podpory ještě pilotovali nástroj. To obnášelo mnoho úsilí a přesčasových hodin – jedno hodnocení při průměrně pečlivém přístupu zabralo cca 3-6 hodin: sběr informací o odsouzeném, jejich vyhodnocení, rozhovor – někdy opakovaný, vyplnění nástroje a samotný proces vyhodnocení. Je třeba zdůraznit, že práce hodnotitelů byla nezastupitelná,

takže mají zásadní podíl na sběru velmi cenných dat a na zkušenostech s novými metodickými postupy. Během pilotáže prováděl tým a koordinátoři průběžný monitoring, uprostřed pilotáže se realizovalo supervizní setkání pro všechny hodnotitele ve třech bězích (září 2008, Praha). Tým se setkal se všemi také po skončení pilotáže k závěrečnému slavnostnímu zhodnocení (červen 2008, Praha). Z členů týmu se na vývoji nástroje a na pilotáži dále podílela Zuzana Stancová, která je terapeutem a resocializačním expertem Centra sociálních služeb Praha. Důležitým dílem při vývoji nástroje zejména v oblasti reliability škál a celkové struktury nástroje přispěl externě vedoucí katedry sociologie University Karlovy v Praze Jiří Buriánek, se kterým významně pokračuje spolupráce při dalším vyhodnocování sebraných dat.

První fáze pilotáže – sběr dat – byla dokončena bez neočekávaných těžkostí a lze ji ve stávajících podmínkách jednoznačně hodnotit jako velmi úspěšnou. Podařilo se překonat řadu technických, organizačních, administrativních i personálních bariér. Celkem bylo zhotoveno 513 hodnocení odsouzených a podmíněně propuštěných s dohledem, z toho za VS ČR 379 hodnocení a za PMS ČR 134. Členové týmu z VS ČR, Michal Petras a Jindřich Hůrka, prováděli pětkrát v průběhu pilotáže vyhodnocení práce hodnotitelů z VS ČR, z toho jednou jako závěrečné. Vyhodnocení základně sloužilo (a slouží) hodnotitelům především jako zpětná vazba jejich odborného přístupu k hodnocení odsouzených. Zá-

věrečné vyhodnocení obsahuje i určité zobecnění, jak se dařilo či nedařilo pracovat s jednotlivými částmi nástroje a kde jsou spatřovány rezervy. Samozřejmě všechny tyto poznatky jsou důležité pro další rozvoj

První výsledky analýzy dat

Druhou fází je vyhodnocení sebraných dat; tato fáze je neméně důležitá. Zhruba od června do října minulého roku probíhalo mezi VS ČR a PMS ČR jednání a příprava podkladů pro další postup. V rámci výběrového řízení byla potvrzena role Jiřího Buriánka (a jeho spolupracovníků) jako odborného garanta za zpracování dat. Je zkušeným a osvědčeným řešitelem výzkumných úkolů v oblasti sociálních patologií za posledních 25 let. Ve shodě se záměry týmu připravil analýzu sebraných dat v podobě třístupňových na sebe navazujících modulů.

Každá z obou služeb připravila vše potřebné pro předání dat a vypracování prvního modulu; to zahrnovalo sběr všech hodnotení-dat z věznic a probačních středisek, jejich úpravu a následnou anonymizaci, vypracování dohody o podmínkách jejich předání a zpracování ve shodě s úřadem na ochranu osobních údajů, objednávku a předávací protokol. Každá služba hradí polovinu této částky z účelově vázaných prostředků na realizaci programu prevence kriminality. Po schválení vedení VS ČR a PMS ČR a podepsání dohody s druhou stranou předali koordinátoři docentu Buriánkovi anonymizovaná data ke zpracování. Tým stanovil dva zástupce, kteří proces analýzy budou monitorovat a upřesňovat zadání (Michal Petras za VS ČR, Marek Netočný za PMS ČR). Výsledky prvního modulu analýzy dorazily v průběhu prosince 2008 (padesátistránková signální zpráva). Výsledky jsou velmi zajímavé a zatím v pracovním režimu participujících týmů. Zpráva kombinuje pohled meritorní (prezentace výsledků) s konkrétními metodologickými poznatky. Je třeba poznamenat, že vzhledem ke konstrukci a metodice nástroje SARPO, která obsahuje řadu kvalitativních údajů s funkcí stimulační, kontrolní a validizační, bylo třeba vynaložit značné

úsilí k převedení získaných data do podoby umožňující standardní analytické operace. Nicméně povedlo se a první modul analýzy se zaměřil na : vytvoření anonymizovaného datového souboru ve formátu SPSS (Statistical Package for the Social Science), popis základních výsledků kvantitativní části šetření, posouzení informační hodnoty kvalitativní části výzkumu (s ohledem na možnost dalšího analytického zpracování), prozkoumání možnosti vytvářet syntetičtější ukazatele (škály), ověření možnosti zastupitelnosti indikátorů a redukce některých pasáží, celkové posouzení metodologických kvalit nástroje a způsobu jeho užití uživateli, poskytnutí podložených námětů na uvažované úpravy metodiky pro další užití, poskytnutí podkladů pro další prezentaci výsledků šetření směrem k uživatelům i k širší odborné veřejnosti.

Dílič výsledky

Protože se s interpretací výsledků dále pracuje, nelze zatím zveřejňovat podrobnosti. Zajímavé jsou např. poznatky z pohledu demografické struktury hodnocených, které poukazují na typickou cílovou skupinu – na muže, ve věku do 35 let, s minimálním dosažením vzdělání, svobodné a minimálně s jedním dítětem. Z hlediska kriminální minulosti se jedná o osoby recidivující, kteří se do konfliktu se zákonem dostali již ve věku před 20 rokem. Výrazný vztah mezi mírou rizik dynamických faktorů a sociodemografickými charakteristikami

byl nalezen u věku a vzdělání. Platí tudíž vztah – čím vyšší věk nebo čím vyšší vzdělání, tím menší riziko.

Podstatné je, že první modul analýzy dat SARPO ukázal, že nástroj se osvědčil obsahově, metodologicky a technicky. Ohledně měřících schopností lze s potěšením konstatovat uspokojivé výsledky faktorové analýzy a analýzy reliability jednotlivých škál (statické a dynamické faktory), méně již jejich vzájemné korelace v rámci celkového posouzení rizik. Zpráva obsahuje množství metodologických poznámek a návrhů; tým a zpracovatele analýzy čeká kromě řešení řady problémů zejména rozhodnutí o definitivní podobě výpočtu rizika u obou škál a stanovení hranic stupňů rizika.

Implementace nástroje

Bylo již zde konstatováno, že práce na vývoji nástroje překročila rámec momentu vyhodnocení rizik odsouzených při zvažování podmíněného propuštění (a po něm při udělení dohledu). VS ČR chce jednak použít nástroj už od nástupu odsouzeného do výkonu trestu v rámci komplexní diagnostiky odsouzených, a jednak vytvořit systém následného průběžného hodnocení v návaznosti na zaměření a stanovení programu zacházení. To znamená přizpůsobit nástroj těmto požadavkům. Za tím účelem vznikla ve VS ČR první polovině minulého roku pracovní skupina SARPO, jejímiž členy jsou: Michal Petras, metodik odboru výkonu vazby

a trestu GR VS, hlavní koordinátor; Jindřich Hůrka, sociální pracovník Věznice Plzeň, člen multidisciplinárního týmu, hodnotitel v pilotáži; Luboš Svoboda, speciální pedagog Věznice Ostrov, hodnotitel v pilotáži; František Drahý, psycholog Vazební věznice Olomouc. Tato pracovní skupina spolupracuje s dalšími pracovními skupinami, které fungují v rámci činnosti Psychologického pracoviště VS ČR.

Jejím úkolem je modifikovat pilotované SARPO verzi č. 1 tak, aby bylo možné ho použít v každodenní praxi. A přirozeně časem se ukázalo, že nemůžeme zůstat jen u nástroje, aniž bychom se celkově nedotkli systému zacházení s odsouzenými. V tuto chvíli tedy pracujeme na systému na sebe navazujícího hodnocení, v němž vyhodnocení rizik a potřeb před podmíněným propuštěním bude jednou z jeho částí. Nástroj musí doprovázet hodnocení v průběhu celého výkonu trestu; tímto se stává součástí celého systému hodnocení. Koncept vstupního hodnocení pracuje především s myšlenkou diferenciovaného přístupu již od samého počátku. V rámci vstupní diagnostiky musíme mít jasno, u koho budeme chtít podrobnější hodnocení a u koho nikoliv. Zákonná úprava, jež limituje pobyt odsouzeného na nástupním oddělení, nám ani jinou možnost nedává. Proto bylo nutné rozpracovat základní kritéria, která by určovala rozsah a kvalitu vstupního hodnocení. Tzv. vstupní filtr je konstruován délkou uloženého trestu a výskytem některého z definovaných rizik v rámci filosofie a zásad SARPA (násilí, sex. pohnutky, toxikomanie a další závažné skutečnosti jako např. zločinné spolčení) - viz. tabulka č. 1. Jedná se zatím o koncept, názvy a zkratky jsou též pracovní.

Co zbývá?

Základním předpokladem pro zavedení nástroje do praxe je dokončení datové analýzy, modifikace SARPO na potřeby a možnosti obou služeb, úprava legislativy a vytvoření elektronického prostředí. Stranou zatím nechme velkou otázku školení zaměstnanců a celkový časový harmonogram (o něm budeme více vědět v průběhu tohoto roku). Co se týče legislativy, je možné si představit tři scénáře:

- nedojde k žádným legislativním změnám, modifikované SARPO bude používáno v současném režimu zacházení,
- dojde k legislativním změnám, zejména zákona o výkonu trestu, modifikované SARPO bude tyto změny kopírovat,
- dojde k legislativním změnám, zákona o výkonu trestu a trestního zákona a trestního zákona ohledně vnější diferenciace, SAR-

PO zareaguje i na tyto změny.

Vzhledem k současném výhledu je považován za reálný scénář č. 2: připravovat SARPO v duchu nových úprav zákona o výkonu trestu. SARPO má potenciál pracovat i ve stávající situaci, ale omezeně a s těžkostmi – nebude např. moci využít lepší diferenciaci odsouzených (různé úrovně hodnocení dle délky trestu, délky pobytu ve výkonu trestu, závažnosti trestné činnosti apod.) nebo návazného zacházení s odsouzenými (rozdělení režim vs. program), které by mělo být do zákona navrženo. Scénář č. 3 je přitom ideální varianta, ovšem lze s ní počítat v delším časovém horizontu.

SARPO a VIS

Neméně důležitou otázkou je propojení SARPO se systémem VIS, vzájemná kompatibilita a obousměrné využití informací. V pilotáži bylo SARPO 1 převedeno do elektronické databáze Access, zpracovatelé analýzy tuto formu doporučují a první náznaky ukazují, že by to mohlo být proveditelné. Nicméně i vzhledem k dosavadní historii systému VIS je třeba zachovat rozvahu a počkat na detailnější informace o možnosti vzájemného propojení. Pracovní skupina SARPO nyní

Délka uloženého trestu	Identifikace rizik	
	NE	ANO
do 6 měsíců	-	-
do 1 roku	S-Z*	S-R**
nad 1 rok	S-R	S-R

* S-Z = SARPO-Základní verze

** S-R = SARPO-Rozšířená verze

zatím pracuje na vytvoření nové struktury nástroje z filosofického, teoretického a metodologického hlediska, nicméně ve chvíli fyzické modifikace SARPO do elektronické podoby bude třeba mít tyto otázky alespoň základně vyřešeny. Nehledě na to, že elektronická verze musí zajistit pohodlný výpočet rizik a uživatelský komfort (design, rozbalení nabídek, automatické doplňování atd.). Tento proces je a musí být v linii s prací multidisciplinárního týmu, tzn. s PMS ČR, protože jednou z klíčových věcí je návaznost vyhodnocení pomocí SARPO ve VS ČR (průběh výkonu trestu, před podmíněným propuštěním) a v PMS ČR (po udělení podmíněného propuštění s dohledem, povinnostmi atd.). Nejde ani tak o to, aby vznikl jeden supernástroj nebo dva nástroje, nýbrž jde propojení, které umožní kontinuální zacházení s odsouzeným-pachatelem. Nejpraktičtější by bylo vyzkoušet hotový nástroj v ostrém režimu nejprve tzv. lokálně, v jedné nebo v několika věznicích (případně střediscích PMS ČR) či regionálně. Poté vyhodnotit, udělat konečné úpravy a nasadit do všech věznic a celého systému zacházení s odsouzenými. Tímto stylem se pracuje ve vyspělých zemích. Zde bývá nedílnou součástí předchozí dobrý trénink zaměstnanců v příslušných dovednostech a zpracování kvalitní metodiky. Nutno však podotknout, že se toto děje za jiných technických, materiálních a personálních podmínek, než kterými disponuje VS ČR. Nicméně nebylo by od věci se částečně o podobný, byť skromnější, postup pokusit.

Proč je potřeba SARPO

Členové pracovních týmů o potřebě zavedení nového hodnotícího systému a metodologického nástroje na hodnocení rizik ve směs nepochybují. Zpětná vazba většiny hodnotitelů v pilotáži nástroje tuto potřebu rovněž potvrdila. Desítky pracovníků, kteří měli možnost se účastnit týdenního školení o rizicích (angličtí lektori) v projektu Parole (Transition Facility, 2006) je pozitivně nakloněna. Projekt SARPO patří mezi hlavní úkoly VS ČR a je podporován jejím vedením, na jeho (zatím skrovné) náklady jsou uvolňovány prostředky z fondu na realizaci programu prevence kriminality. Nicméně předpokládáme že tato problematika ještě projde odbornou diskusí, přinejmenším v rámci standardního připomínkového řízení.

Moderní diagnostické nástroje se zaměřují na vyhodnocení rizik nebezpečnosti v souvislosti s potenciální recidivou trestné činnosti. Jde o detekci rizikových oblastí, na kterých je třeba s odsouzeným pracovat. Dochází k odklonu od klinického přístupu a od statistických nástrojů a k příklonu k nástrojům, které jsou konstruovány komplexněji. Obsahují klinické položky (testy), dynamické faktory (kriminogenní potřeby), shrnutí, doporučení a plán zacházení. Takové nástroje se nazývají strukturované profesionální posouzení (Structured Professional Judgment-SPJ) a SARPO se může směle řadit mezi ně. Jde pouze trochu obrácenou cestou, avšak výsledek je podobný. Zatímco nová gene-

race nástrojů SPJ redukuje podíl klasických psychologických testů a přidává další faktory (např. protektivní), SARPO zamýšlí částečně zahrnout výsledek psychologického testování do své struktury (v SARPO-Rozšířené verzi). Co se týká validizace SARPA: je možné bez problémů používat nástroj ne plně validizovaný. Validizace nástroje znamená další vývojový krok a zahrnovala by novou pilotáž.

Použití SARPA v kontextu hodnotícího systému přispěje k: cílenému, strukturovanému, a objektivnějšímu hodnocení odsouzených, lepší a efektivnější klasifikaci a diferenciaci odsouzených, detekci rizikových faktorů a kriminogenních faktorů, rozdělení zacházení na režimovou a programovou složku, přesnějšímu zhodnocení míry intenzity zacházení s odsouzeným, zřetelně definovaným postupům v zacházení na základě kvalitativního doporučení.

Hranice 21 tisíc vězněných osob byla překročena letos v únoru. Jsme přesvědčeni, že právě v takovém momentu, ve kterém se české vězeňství nachází, je potřeba kvalitního a efektivního posouzení odsouzených a jejich diferenciaci velmi žádoucí. Jasný a přehledný systém hodnocení všech odsouzených, diferenciaci odsouzených s vyšším rizikem a cílenější odborné zacházení není rozhodně žádným přepychem. Je plně v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly, příslušnými doporučeními Rady Evropy a Konceptí rozvoje českého vězeňství do roku 2015.

Nový trestní zákoník moderní trestní kodex

Po novém kodexu volá celá justiční praxe již léta. Všechny profesní organizace (advokátní komora, Soudcovská unie i Unie státních zástupců) současný návrh podporují. Předchozí pokus o zásadní revizi hmotného trestního práva, jenž byl předložen do Parlamentu v roce 2004, ztroskotал. Parlament jej v konečné fázi odmítl. Návrh trestního zákoníku nahrazuje platný trestní zákon přijatý v roce 1961. Ten byl poplatný tehdejší státní ideologii a sovětskému vlivu, a ačkoli byl v průběhu desetiletí mnohokrát novelizován, zůstává nemoderní normou už svou koncepcí.

Novinky a přínosy

Stejně jako jiné moderní trestní kodexy evropských států vychází návrh z přesvědčení, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky. Na protiprávní jednání je proto třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech, což odpovídá jedné ze základních zásad trestního práva, tzv. zásadě subsidiarity. Úspěšná trestní politika proto spočívá ve vhodném vyvažování prevence a represe.

Změna systematiky trestního zákoníku – vystihuje závažnost zájmů, které zákoník chrání a už uspořádáním jednotlivých hlav, dílů, oddílů i jednotlivých ustanovení ve zvláštní části vyjadřuje pořadí jejich důležitosti; nejzávažnějším trestným činem je vražda.

Zpřísnuje postihy za nejzávažnější trestné činy proti životu a zdraví (vraždy, úmyslného ublížení na zdraví atd.) a některých trestných činů proti svobodě a proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. loupeže, znásilnění). V souvislosti s tím zvyšuje obecnou horní hranici sazby trestu odnětí svobody z dosavadních 15 na 20 let, přičemž výjimečným trestem bude kromě doživotí

i trest odnětí svobody od 20 do 30 let (podle platné úpravy od 15 do 25 let), čímž se tento druh výjimečného trestu více přibližuje trestu doživotnímu.

Umožňuje výrazně přísněji postihnout recidivu, a to zejména u zvlášť závažných zločinů prostřednictvím mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody.

Posiluje úlohu alternativních trestů – jde o jeden z hlavních filozofických přístupů, a sice, u méně závažných trestných činů je cílem nahradit trest odnětí svobody alternativními druhy trestů (např. obecně prospěšnými pracemi, peněžitým trestem vyměřovaným ve formě denních sazeb, zákazem činnosti a nově také trestem domácího vězení).

Systém trestních sankcí se proto doplňuje o nové alternativní tresty

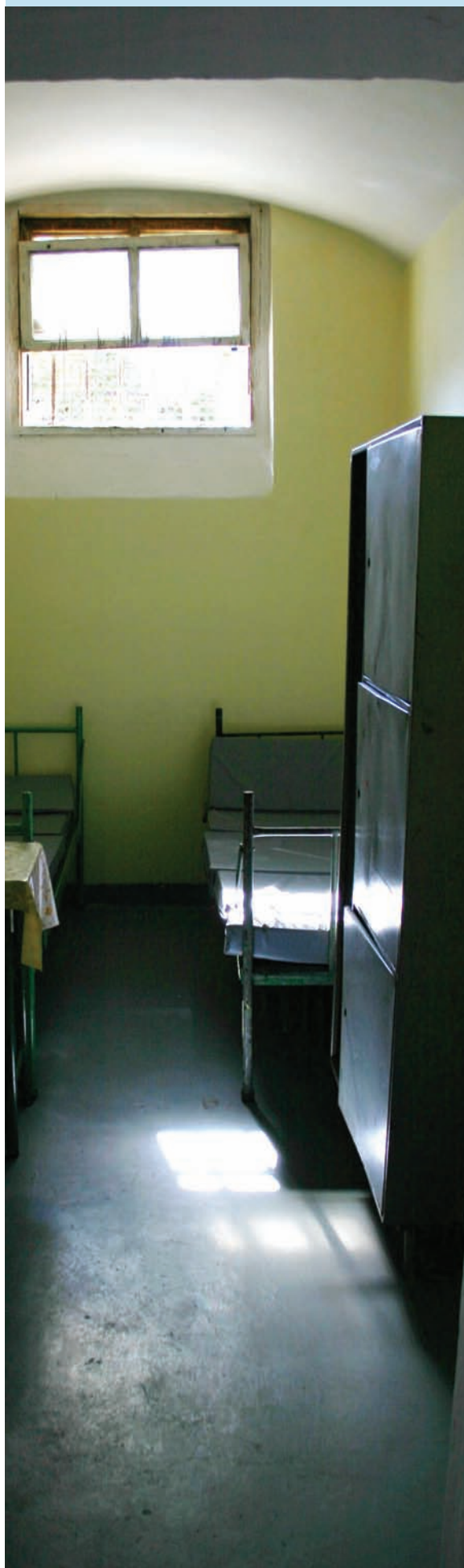
- trest domácího vězení – umožňuje postih pachatele, aniž by musel být vytrhován ze své rodiny a pracovních návyků; přináší také úsporu nákladů na výkon trestu,
- trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až do deseti let; odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích,
- rozšiřují se možnosti uložení peněžitého trestu a jeho výměry až do 36,5 mil. Kč (nyní pouze do 5 mil. Kč).

Nové trestné činy a další podstatné změny

Nový trestný čin zabití

Nová skutková podstata trestného činu zabití dopadá na dvě skupiny případů mající společné to, že pachatel úmyslně jiného usmrtil. V prvním případě se tak stalo v důsledku silného rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku pachatele, ve druhém případě v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Např. manželka, která po dlouhém týrání nebo jiných projevech domácího násilí, zabila svého manžela. Nebude odsouzena za vraždu, ale za zabití s mírnější trestní sazbou na tři až osm roků odnětí svobody.

Nový trestný čin nebezpečné pronásledování (stalking)

Nový trestní zákoník trestá závažnější případy pronásledování nebo slídění, které podle platné úpravy jsou trestněprávně nepostižitelné.

Neplatiči výživného až na pět let do vězení

Neplatiče výživného bude možné odsoudit ze zákona již po čtyřech měsících neplacení výživného (místo nyní nejméně po šesti měsících), přičemž pachatel – neplatiči – bude hrozit v případě recidivy trest až na pět let vězení.

Zvýšená ochrana zdravotníků a záchranářů

Trestní zákoník zakotvuje zvýšenou ochranu záchranářů a dalších osob v podobném postavení. Zatímco podle platného trestního zákona hrozí pachateli za napadení a zranění záchranáře trest odnětí svobody nejvýše na dva roky, podle nového trestního zákoníku bude pachatel ohrožen trestem až na pět let.

Stejná zvýšená ochrana se stanoví u trestných činů vraždy, nebezpečného vyhrožování, těžkého ublížení na zdraví a ublížení na zdraví. V případě těžké újmy na zdraví místo současných osmi let bude pachateli hrozit dvanáct let vězení.

Sexuální nátlak

Nový trestní zákoník zvyšuje ochranu společnosti před sexuálně motivovanými trestnými činy, při nichž pachatel zneužije závislosti postavení oběti věkem, mentalitou či sociální situací. Zatímco doposud mohl počítat pouze s dvouletým trestem a pouze tehdy, došlo-li k souloži s osobou mu svěřenou nebo mladší 18 let, nově budou trestné i jiné formy sexuálního uspokojení, a to i vůči dospělým osobám (např. vězňům, mentálně retardovaným apod.). Základní sazba se zvyšuje na dvojnásobek ze dvou na čtyři roky odnětí svobody a nejprísrnější sazba, způsobí-li tímto činem pachatel smrt, se zvedá dokonce na 15 let.

Touto skutkovou podstatou jsou chráněny všechny potenciální oběti bez ohledu na jejich věk (nijak s tím nesouvisí posun věkové hranice pro zahájení dobro-

volného pohlavního života z 15 na 14 let).

Zvýšená trestnost za týrání zvířat

Zpřísňuje se postih za týrání zvířat. Dosavadní úprava, která postihovala odnětím svobody až na jeden rok týrání zvířete pouze v případech recidivy, nebo až v případech utýrání zvířete, se nahrazuje úpravou postihující samotné brutální týrání zvířete až dvouletým trestem a zcela nově postihuje trestem odnětí svobody až na pět let utýrání většího počtu zvířat.

Trestnost se rozšiřuje i na závažná nedbalostní jednání. Až na dva roky odnětí svobody může být odsouzen pachatel, který z hrubé nedbalosti zanedbá potřebnou péči o zvíře, které vlastní nebo o něž je povinen se z jiného důvodu starat, a způsobí mu tím trvalé následky na zdraví nebo smrt.

Zvýšená ochrana života a zdraví občanů

Život a zdraví jednotlivce chrání trestní zákoník jako nejdůležitější společenskou hodnotu. Projevuje se to nejen ve zvýšeném trestním postihu nejzávažnějších úmyslných trestných činů jako je vražda, zabití nebo těžké ublížení na zdraví, ale i v dalších ustanoveních chránících lidský život a zdraví.

Chráněn je zvýšenou měrou i život a zdraví před nedbalostními trestnými činy: např. řidič, který řídí pod vlivem alkoholu a ještě porušuje dopravní předpisy, čímž způsobí vážnou dopravní nehodu s následkem smrti nebo těžké újmy na zdraví, musí počítat s trestem odnětí svobody nikoli do pěti let jako dosud, ale až s osmiletým vězením.

Trestní odpovědnost od 14 let

Samostatně zmiňujeme velmi diskutovanou změnu, kterou je snížení věkové hranice trestní odpovědnosti z 15 na 14 let věku. O této otázce se vedly odborné debaty i polemiky v průběhu celé přípravy této kodifikace. Konečné rozhodnutí Poslanecké sněmovny bylo ovlivněno především stále rostoucí brutalitou čtrnáctiletých dětských pachatelů na straně jedné

MSP

Ve své zárodečné formě se šikana dnes vyskytuje prakticky na všech školách, hlavně na základních a středních. Počet případů šikany narůstá, snižuje se věková hranice agresorů i obětí, projevuje se zvýšená agresivita, brutalita, rafinovanost šikany. Existuje i šikana učitelů ze strany žáků. Můžeme říci, že šikana dnes patří mezi nejzávažnější sociálně patologické jevy ve škole.

Šikana ve škole

Doc. MUDr. Jaroslav NIKL, CSc.

Autor je docentem na Fakultě bezpečnostně právní
Policejní akademie ČR v Praze

Šikana se stává běžnou součástí školního života (Říčan 1995, Kolář 1997, Bendl 2003). Na druhém stupni základních škol je šikanováno 41% žáků. Nacházíme ji i ve školách mateřských, ale i ve vysokých školách. Dnešní šikana vykazuje řadu znepokojivých znaků. Šikana se netýká jen mládeže, ale celého věkového spektra. Setkáváme se s ní nejen ve škole, ale i v rodině, v dětském domově, v diagnostickém či výchovném ústavu, ve věznicích, ve sportovních klubech, v armádě, v zaměstnání. Šikanování na pracovišti se projevuje jako mobbing (pomluvy, nadávky, naschvály od spolupracovníků apod.) nebo jako blesing (šikana ze strany nadřízených vůči podřízeným). S rozvojem komunikačních technologií se setkáváme se šikanou, která využívá elektronické prostředky tzv. kyberšikanou.

Šikana je zneužití vlastního postavení, nebo určitých osobních, zejména fyzických dispozic. Typický je pro ni nepoměr sil mezi agresorem a obětí, převaha agresora nad obětí. Podstata spočívá v tom, že agrese je cílem jednání, nikoliv prostředkem k dosažení nějakého konkrétního zisku. Agresor chce mít radost z ponižení lidské důstojnosti oběti. Důležité je to, že se tak děje vždy úmyslně. K rysům šikany patří nepoměr sil mezi agresorem a obětí, fakt, že agrese je cílem jednání a opakování agrese. K šikaně patří verbální agrese (urážky, pomluvy, zesměšňování), fyzická agrese (bití, týrání, ohrožování zbraní), příkazy, krádeže, ničení věcí. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Projevuje se i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování.

Od izolace k násilí

Šikana má celou řadu variant. Může být skrytá a zjevná. Skryté šikanování se projevuje sociální izolací oběti, jejím vyloučením ze skupiny vrstevníků. Zjevná má podobu fyzického násilí, ponižování, psychického násilí, vydírání, může být zaměřena i na majetek oběti. Oběť se může vůči agresorovi chovat pasivně (snášet ponižující jednání), nebo může nedobrovolně vykonávat činnosti ve prospěch agresora (píše za něho úkoly, nosí mu peníze apod.). Ve vztazích mezi žáky se stále více objevují problémy související se sociálně-ekonomickou situací rodin. Prohlubují se rozdíly mezi dětmi z bohatých a chudých rodin. Žáci, kteří si nemohou dovolit mobilní telefony, značkové oblečení apod. se často stávají

obětí výsměchu a opovržení ze strany spolužáků (potencionální oběti šikanování).

Šikanování se ve školním kolektivu stává postupně zábavou, navazuje na sebe další aktéry, ať už ze strachu z neuposlechnutí, nebo ze sympatie k trápení druhého. Šikanování posuzujeme jako poruchu vztahů ve skupině, jedná se o onemocnění celé skupiny. Vývoj tohoto onemocnění lze rozdělit do pěti stádií (Kolář 2001):

První stádium - zrod ostrakismu. V každé třídě se brzy vykrystalizují děti, které jsou nejméně vlivné, nejméně oblíbené (outsider, obětní beránek). Tyto děti zakoušejí určité prvky šikany tzv. ostrakismus. Jde zpravidla o různé psychické formy násilí (neoblíbenost, neuznávání, pomluvy, intriky, legrácky na jejich účet). Je to zárodečná forma šikanování.

Druhé stádium - fyzická agrese a přitvrzování manipulace. Ostrakizovaní žáci začnou působit jako ventil. Spolužáci se na nich odreagovávají, třídní kolektiv se na jejich úkor upevňuje. Nebezpečné je, když se ve třídě sejde několik výrazně agresivních a asociálních jedinců, kteří násilí používají od samého začátku, když se tyto praktiky objevují jako zábava, či obveselení spolužáků. V tomto okamžiku záleží na postojích ostatních žáků, na jejich pozitivním zaměření. Veliký úkol má i učitel. Již zde je možno správně zhodnotit situaci a zakročit. Pokud se tak neděje, dochází k dalšímu stupni vývoje šikany.

Třetí stádium - vytvoření jádra (rozhodující moment). Obvykle se rychle vytvoří tzv. úderné jádro, které začne systematicky spolupracovat a šikanovat nejvhodnější oběti. Nastává klíčový okamžik. Skupina je již strukturována na podskupiny, je ovládnuta obvykle několika jedinci. Pokud se nezformuje silná pozitivní podskupina, nebo nezasáhne škola, tažení agresorů za moc pokračuje.

Čtvrté stádium - většina přijímá normy agresorů. Pokud není odpor, tak agresori dále pokračují ve svém působení, jejich normy jsou přijaty a většinou se stávají nepsaným zákonem. Kolektiv třídy se chová zcela v normách poplatných vůdcům. I hodní, mírní,

ukáznění žáci se začínají chovat krutě, aktivně se podílejí na týrání spolužáka a prožívají přitom uspokojení. Jde o infekci, kterou jsou infikováni všichni.

Páté stádium - totalita, neboli dokonalá šikana. Normy agresorů jsou přijaty, nebo alespoň všemi respektovány. Dochází k rozdělení třídy na agresory a oběti (otrokáře a otroky, nadlidi a podlidi, mazáky a bažanty, krále a poddané, pány a nevolníky, nacisty a židy, plantážníky a negry). Jde o tzv. stadium vykořisťování. Agresori na obětech využívají vše, od materiálních hodnot po jejich tělo, city, znalosti. Agresori ztrácejí poslední zábrany, smysl pro realitu, jsou puzeni k opakovanému násilí. Ve třídě není místo pro soucit, není pocit viny. Oběti řeší svoji situaci únikem do nemoci, záškoláctví, pokusem o sebevraždu. Nejvyšším stupněm šikany je prorůstání této parastruktury do oficiální školní struktury.

u obětí objevují lze zařadit do kategorie posttraumatické stresové poruchy. Stává se i to, že oběť šikany má pocit, že se jí opravdu není něco v pořádku a dojde k přesvědčení, že chyba je skutečně v ní, že je špatná a že si takové zacházení zaslouží. Pak mluvíme o kumulovaném či sekundárním efektu.

Agresori bývají jedinci starší, fyzicky vyspělejší, často sociálně narušení jedinci. Často mají nízké sebevědomí, malou sebedůvěru podprůměrné studijní schopnosti. Bývají to disharmonické osobnosti. Jejich rodiče se dopouštějí fyzického i psychického násilí, jsou tolerantnější k agresivnímu jednání, často používají tresty, problémy řeší násilně. Šikanují jak chlapci, tak dívky. Chlapci si vybírají oběti z řad obou pohlaví, dívky preferují pohlaví stejné. Šikanujících je mezi chlapci 3x více než mezi dívkami. Šikanování dívek bývá skrytější, spočívá spíše ve vylučování ze skupiny, v ig-

Řešení šikany komplikuje řada obtíží:

- často je obtížné rozeznat, kdo je agresor a kdo oběť (i oběť se za určitých okolností brání);
- od oběti nelze získat podrobnější, nebo objektivnější informace;
- agresori úporně a vynalézavě lžou, používají falešné svědky, nutí oběti ke lhaní, nebo k odvolání výpovědi;
- žáci mají strach agresora oznámit, nebo výpověď chápou jako bonzování;
- ze strany učitelů a ředitelů není vždy zájem existenci šikany přiznat, při některých typech pokročilých šikan pedagogové chrání agresory a brání tak nevědomě vyšetřování;
- někteří rodiče chrání své děti za každou cenu.

Škola musí při řešení šikany spolupracovat s rodinou, zejména s rodiči dětí šikanujících i šikanovaných. Nezbytná je i spolupráce s dalšími institucemi, úřady, ministerstvy, vládními i nevládními institucemi, občanskými iniciativami apod. Jde v podstatě o:

- komunitní programy organizované v místě, v regionu (Bezpečnostní rady, Komunitní programy pro rizikovou mládež);
- nevládní organizace, (občanská sdružení, nadace, linky důvěry pro mládež aj.);
- ze zákona pomáhající instituce (MŠMT ČR, Policie ČR, Městská policie, pedagogicko-psychologické poradny, kurátoři pro mládež, střediska výchovné péče, dětská krizová centra, diagnostické ústavy, psychiatrické léčebny).

Útočníci a jejich oběti

Nebezpečnost šikany spočívá zejména v její závažnosti a dlouhodobosti (opakování). Šikanovaný jedinec si často nese následky na duševním i tělesném zdraví po celý život. Někdy se oběť pokouší i o sebevraždu. Potíže, které se

norování a šíření pomluv (Bendl 2003).

Mezi oběti se stále častěji dostávají jedinci hodní, ukáznění, bezproblémoví. K jejich charakteristice patří odmítání fyzického násilí, snížená sebedůvěra, zvýšená citlivost, bojácnost, neschopnost se bránit, neschopnost

snášet stresové situace, nedostatek kamarádů, neoblíbenost v kolektivu, odlišnost od skupinové normy (tělesný handicap, vady řeči, etnická příslušnost, nižší inteligence). Oběťmi se ale stávají i jedinci se zvýšenou inteligencí (i to je odlišnost), ale i děti z rodin s horším ekonomickým zázemím. Zajímavá je i skupina označovaná jako agresivní oběti, jsou zároveň agresory i oběťmi. Je to skupina velice početná (Bendl 2003).

Jako příčiny šikanování můžeme označit osobnostní rysy obětí

vot je dle nich boj, je nutno se prosadit. Slušnost považují za slabost, fyzickou převahu, hrubost za recept ke spokojenému životu.

Násilí všude kolem nás Kapitola samou pro sebe je prezentace násilí v médiích, zejména v televizi, v různých počítačových hrách, na internetu, kdy děti ztrácejí soucit a schopnost empatie. I současná společenská atmosféra (uspěchanost, stres, obava o zaměstnání apod.) přispívá k růstu agresivity a agrese. To se pak projeví v atmosféře

Předcházení šikanování musí napomoci harmonická výchova dětí, jejich informovanost o tomto negativním jevu (ale též informovanost rodičů), správné fungování třídních samospráv, školních parlamentů, proškolenost pedagogů. MŠMT ČR řeší tento problém mj. ve Strategii prevence SPJ u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT ČR ve školním preventivním programu pro mateřské a základní školy a školská zařízení, v Metodickém pokynu ministerstva školství mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Když už k šikaně došlo, musí být včas diagnostikována a musí být přijata další eliminující opatření (vyšetření a nezbytné pedagogické opatření - ochrana dětí před opakováním, pohovor s rodiči agresorů i obětí, komunikace s ostatními rodiči, jednání s kolektivem třídy, ev. celé školy, výchovná práce s agresory, spolupráce s ostatními zainteresovanými institucemi aj.).

Šikana ve škole je dnes tak rozšířený jev, že je považována za naprosto normální jev, nahlíží se na ni jako na běžnou organickou součást školního života (Bendl 2003). Při jejím řešení je třeba naučit žáky pasivně (zejména oznamování) i aktivně vystupovat proti šikaně. Nejdůležitější je vybudovat správnou, demokratickou atmosféru ve třídě, vytvoření zdravého jádra žákovského kolektivu. Velice důležitá je role pedagogů nejen při řešení šikany, ale již při jejím předcházení.

i agresorů, různé podmínky okolního prostředí školy (sociální, kulturní), sociální klima školy, složení žáků, pedagogů apod. Jde vždycky o relativně narušené celky, ze kterých není (po určitou dobu) úniku. K šikanování dochází cestou do školy, před školou, ve škole i cestou ze školy, před začátkem vyučování, o přestávkách, ale i v průběhu výuky, v šatnách, na WC, na chodbách, v jídelnách apod. Podnět k šikaně může dát nechtěně i učitel necitlivým jednáním vůči konkrétnímu žákovi (ironie, zesměšňování), nebo neřešením zjevné šikany. Někteří rodiče vedou své děti k tomu, aby se prosadily v současném nepřátelském světě, ži-

rodiny i školy. Odosobněné prostředí, zvl. neklid měst, obecný pokles autority pedagogů, rodičů a vůbec dospělých, nárůst sociálních rozdílů, to vše vytváří podmínky pro vznik šikany.

Při řešení šikany ve škole vycházíme z toho, že šikana je porucha chování, je to odchylka v oblasti socializace. Když chceme šikanu úspěšně řešit musíme ji prvně zjistit (diagnostikovat). Ze strany všech zainteresovaných (agresori, oběti, pedagogové, rodiče, MŠMT ČR a další instituce) musí být snaha tento sociálně patologický jev řešit. Toto řešení musí odpovídat etapě, ve které se šikana nachází.

Služební kynologie ve Věznici Plzeň

Jana Bartošová

Služební kynologie je pro řádný chod věznice téměř nepostradatelná. Pomáhá zajišťovat bezpečnost věznice a významnou měrou přispívá k zamezení průniku nepovolených předmětů. Plzeňská věznice byla mezi prvními, kde se začínalo s výchovou psů, kteří se specializovali na vyhledávání návykových látek. Ve věznici bylo zřízeno první specializované oddělení pro drogově závislé muže a bylo tedy nutné zamezit výskytu drog.

Dlouhou dobu byl služební psinec umístěn v nevyhovujících prostorách. Před rokem a půl se psovodi se svými svěřenci přestěhovali do nového objektu.

V současné době využíváme 14 služebních psů. Sedm z nich slouží hlavně pro zajištění bezpečnosti jak ve věznici, tak při eskortách odsouzených. A dalších sedm psů se specializuje na vyhledávání drog.

Plzeňským psovodům velí nadpraporčice Irena Pešková, která si velmi dobře uvědomuje, že výcvik služebních psů spojený s péčí o ně se nedá měřit délkou pracovní doby. Ona i její podřízení věnují práci se čtyřnohými svěřenci většinu svého volného času. Téměř všichni psovodi mají zkušenosti se sportovním výcvikem,

kem, ze kterého mohou v určitých fázích při výchově a výcviku psa čerpat.

Kolektiv psovodů zahrnující tři ženy a sedm mužů, bere svoji nadstandardní pracovní vytíženost jako něco samozřejmého.

Ženy nejsou ostatními psovody, co se týče pracovních povinností, nijak zvlášť odlišovány. Zvládají svoji práci stejně dobře jako jejich mužští kolegové.

Plzeňští psovodi se mohou pochlubit četnými úspěchy, jak na poli služební, tak i sportovní kynologie. Jedním z Největších ocenění je pro psovoda titul Přeborník VS ČR. V roce 2002 se jím stal pprap. Patrik Augustin se služebním psem Buckem ve speciální kynologii a v letošním roce ve všestranné kynologii nstrm. Petra Piskáčková se služebním fenou Roxy. Každý byt sebemenší úspěch přináší radost celému kolektivu a je pro něj hnacím motorem v další práci.

Vybudování, motivování a udržení erudovaného, kreativního a funkčního týmu vedoucích odborníků jednotlivých organizačních jednotek pro plnění zásadních dílčích úkolů věznic a vazebních věznic s globálním dopadem na vnímání celého bezpečnostního sboru je jistě aktuální otázkou pro nejednoho moderně uvažujícího manažera, který pracuje cíleně s lidskými zdroji.

Na odborné téma: Budování týmu

plk. Vlastimil Kříž

Rád bych se s čtenáři Českého vězeňství podělil o zkušenosti v oblasti Human Relations (směr sociální a personální politiky zabývající se mezilidskými vztahy). V současné době působím na pozici ředitele věznice v Kynšperku nad Ohří a dovoluji si tvrdit, že vybudování fungujícího a kreativního týmu odborníků, vedoucích oddělení a samostatných referátů, je pro mě stěžejním úkolem. Práce v týmu napříč spektrem činností v rámci VS ČR není pro mě novinkou, nicméně po dobu 12 let služebního poměru jsem byl vždy ve středu týmu, plnil dané úkoly a dle svých možností přispíval k úspěchu celého týmu s cílem vyřešení problému nebo nalezení cesty k optimálnímu výsledku.

Po nástupu do vrcholné řídicí funkce jsem však musel pojmout za své komplexní manažerské pojetí personálního řízení a rozvíjet antropocentrickou koncepci řízení, kde zaměstnanec je středem i cílem úspěšného vedení týmu. Manažerské pojetí personálního řízení vychází z jasné definice:

- odpovědnosti manažera pro řízení lidských zdrojů (co má řídit, za co je odpovědný),
- nástrojů řízení, které má manažer pro řízení lidských zdrojů k dispozici (jak má řídit).

Základním předpokladem pro přijetí manažerské koncepce personálního řízení je jasná a jednoznačná definice odpovědnosti manažera pro řízení lidských zdrojů jako člena vrcholového vedení firmy, podniku či bezpečnostního sboru. To znamená, že manažer pro řízení lidských zdrojů jako člen vrcholného týmu manažerů zodpovídá za úroveň výkonnosti personálu, např. věznice, přičemž existují tři přístupové cesty k řízení výkonnosti personálu:

1. řízení počtu a rozmístění lidí, tj. stanovení optimální organizace práce, výkonových norem, pracovních podmínek, podmínek bezpečnosti práce; lidé musí vědět, co mají dělat, a musí mít možnost to dělat.

2. řízení odborné přípravy a rozvoje kvalifikace lidí (znalosti, schopnosti, dovednosti), tj. stanovit kvalifikační požadavky pro jednotlivá pracovní místa, stanovit program rozvoje kvalifikace diferencovaně pro jednotlivé skupiny pracovníků tak, aby jejich skutečná kvalifikace odpovídala kvalifikaci požadované;

lidé musí vědět, jak mají dělat to, co mají dělat.

3. řízení motivace lidí, tj. stanovit pravidla pro odměňování, hodnocení, povyšování, rozvoj kariéry, komunikaci; lidé musí chtít dělat to, co mají dělat.

Ředitel věznice je tedy v tomto světle profesionál, který ví, jak naplnit odpovědnost, kterou má stanovenou. Moderní koncepce pro řízení lidských zdrojů stanovuje dva základní principy řízení:

- optimální využití schopností každého zaměstnance
- optimální podmínky pro profesionální rozvoj a kultivaci osobnosti každého zaměstnance, který ve věznici pracuje.

K problematice kvalitního vedení věznice byla přeložena odborná studie „Řízení věznic v čase změn“ ředitele Mezinárodního centra vězeňských studií Prof. Dr. Andrew Coyle, Ph. D., který pracoval mezi lety 1973 až 1997 jako ředitel věznice, nejprve ve Skotsku, později v Anglii. Postupně během své kariéry řídil čtyři věznice. Od roku 1997 je ředitelem ICPS (International Centre for Prison Studies) na King's College, při Londýnské univerzitě a má zkušenosti s různými vězeňskými systémy v mnoha zemích. Jeho studie nevychází z teorií a hypotéz, ale je založena převážně na těžce získaných zkušenostech z praxe. Podnětem pro vznik této studie byl projekt realizovaný v letech 1998-

2000, jehož cílem bylo zjistit změny sociálního klimatu v prostředí věznic. Projekt měl zjistit charakter ideálního modelu řízení věznic a pokud by se zjistilo, že existuje, identifikovat jednotlivé části tohoto modelu.

Výsledek této studie nám odpovídá na jasně formulovanou otázku a to, jak vypadá dobře řízená věznice: dobře vedené vězení je takové, které má slušné a lidské prostředí. Z praktického hlediska lze charakteristické ukazatele dané věznice měřit podle kvality mezilidských vztahů, a to mezi personálem, který tam pracuje, vězni, kteří tam žijí, a kýmkoli dalším, kdo danou věznici navštíví za jakýmkoliv účelem. Princip je tedy velmi jednoduchý. Avšak jeho praktické použití je jedním z nejsložitějších úkolů vedení věznic v dané zemi. Nejlépe vedené vězeňské systémy jsou pravděpodobně takové, které mají jasné pojetí o svých cílech, úkolech a hodnotách. Základem pro to všechno je dobrý komunikační systém, který probíhá shora dolů, zdola nahoru a napříč organizací. Personál na všech úrovních si musí být plně vědom úkolů a hodnot organizace a plně se s nimi ztotožňovat. Musí rozumět strategickým rozhodnutím, ať už pocházejí z generálního ředitelství, anebo od vedení vlastní věznice. Zaměstnanci musí také cítit, že jim bude nasloucháno a budou vyslyšeni, kdykoli budou mít potřebu přispět svým názorem k rozvoji organizace. Velmi důležitým faktorem kvalitního řízení je také to, že dobré vedení je dynamické. Řízení je spíše neustále se vyvíjející proces, nikoli nějaký stav, kterého bychom mohli jednou a všichni dosáhnout. Celý proces neustále směřuje k nějakému konci, aniž ho kdy dosáhne. Jinými slovy je to cesta, která nikdy nekončí. Dynamický proces může vyvolat určitý stupeň nejistoty, vyvolává potřebu změn. Věznice jako organizace nemají rády nejistotu; cítí ji jako nestabilitu a ohrožení. To je důvod, proč potřebují patřit někam, kde všichni mohou souhlasit se souborem společných etických hodnot a budou mít i kvalitní vedení. Pokud k tomu dojde, pak proces změn povede k lepšímu vedení věznic, které budou bezpečnější, lépe zajištěné a účinnější; povede k tako-

vým věznicím, v nichž se bude cítit slušnost a lidskost.

Do Kynšperku nad Ohří jsem přišel po 12 letech výkonu služby ve vazební věznici Brno, víceméně jsem nikoho neznal, toto místo jsem dokázal zařadit pouze podle mapy. Za 33 let svého života jsem v tomto kraji nikdy nebyl. A právě sem jsem byl vyslán, abych vytvořil novou fungující skupinu. Zaměstnanci byli nervózní. Navzájem jsme se neznali. Nevěděli, jaká bude jejich role v mém týmu. Bylo potřeba rychle a efektivně překonat tento počáteční stav a začít pracovat... vždy se dá pracovat lépe. Jen vědět, jak na to!

Protože jsem si byl vědom této zodpovědné role a nutnosti mít teoretické znalosti z oblasti řízení, využil jsem možnosti zúčastnit se aktivně kurzu „Budování týmu“ vedeného PhDr. Oldřichem Tegzem a Mgr. Hanou Vykouka-

lovou, kteří působí ve Středisku psychologických služeb v Brně. Jednalo se o třídní seminář a na úvod musím konstatovat, že předčil mé očekávání.

Základem bylo seznámení se v co nejširším spektru s „Teambuildingem“, tento můžeme vymezit jako soubor aktivit (K), které vedou k zintenzivnění komunikace s cílem zefektivnit práci týmu – týmového výkonu. Jde o aktivity směřující k mobilizaci kognitivních funkcí, integraci emočního prožívání a navozování změny v chování a jednání jednotlivých členů. Prostředkem je aktivizace a facilitace (usnadnění) procesů ve skupině vedoucích k vytváření atmosféry otevřenosti, bezpečí, podpory, prožití si vzájemnosti, obohacení - „jsem něco více než jen já“ (V).

Abychom mohli uplatňovat nově získané dovednosti, musíme mít komunikovat s kým:

Sociální skupina - dva a více lidí, kteří mají alespoň některé společné cíle, sdílí společný názor, jsou v častém sociálním kontaktu, vytváří si systém, který má svoji strukturu vedoucí k naplňování její funkce, má cíl, ideologii, strukturu a funkci

Sociální pozice a status - pozice určená hlediskem moci (vůdce, pomocník, soupeřník, pasivní a periferní člen) a sociální přitažlivosti (populární, oblíbená, akceptovaná, trpěná, izolovaná)

Skupinová dynamika - souhrn skupinového dění a interakcí mezi členy skupiny (vůdcovství, řešení problémů, konformita, kohezivita-soudržnost)

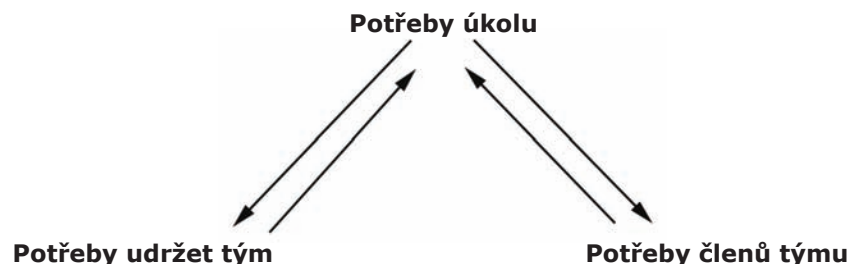
Malá skupina - dva a více členů, kde je dominantní charakteristikou existence psychologického vztahu. Velikost takové skupiny je určena počtem 30 - 50 lidí.

Velká skupina - je tvořena několika skupinami jedinců s převahou sociálních vztahů.

Mám-li tyto relevantní informace, mohu se směle pustit do budování týmu, který zvýší svou výkonnost a nadále dosáhne soustavnosti v této oblasti. K tomu je však třeba také si osvojit pojem motivace a uvědomit si, že:

Motivace není lidská vlastnost, kterou někdo má a někdo ne; motivování není inspirování ani dovednost ovlivňovat; motivování je třeba vnímat jako proces a budování trvalého vztahu; cílem je dosažení soustavnosti výkonu.

Mohu tedy konstatovat, že jsem při budování týmu v pozici lídra, který musí mít na zřeteli a tedy hlídat:

Abych dosáhl splnění úkolu, stanovím úkol, plánuji, koordinuji a kontroluji. Sestavím tým a účelem udržení týmu ho musím efektivně hodnotit, rozvinout schopnosti členů, organizovat a motivovat a především být příkladem.

Moje činnost lídra v dosažení úkolu spočívá v tom, že vysvětlím smysl, rozdělím odpovědnost, stanovím pravomoci, harmonogram postupu, zajistím podmínky pro práci, hledám zdroje podpory, stanovuji priority, ověřuji mechanismy kontroly a mám připraven plán krizového řízení.

Činnost lídra spočívající v podpoře člena týmu spočívá v delegování pravomoci, odpovědnosti, výcviku, školení, náročnosti úkolu, v zájmu a pozornosti k problémům, v uznání, odměňování, růstu v rámci teamu a v ocenění přínosu.

Základní fáze vývoje týmu (co musí lídr udělat)

1. Tvorba týmu – výběr spolupracovníků
2. Dynamizace vztahů – skupinové procesy (role, pozice, struktura moci..)
3. Utváření pravidel a norem – co, kdy a jak
4. Optimalizace činnosti – koordinace procesů

Úkoly lídra fáze tvorby týmu

Strukturující;
direktivnější;
dostává méně podpory od skupiny;
tým očekává rozhodnutí od lídra;
fáze vytváření psychologických vazeb.

Úkoly lídra - fáze dynamizace

Ragovat a řešit konflikty;
reagovat podpůrně na členy;
sociálně-psychologické procesy ve skupině; (aliance, kliky, podskupiny, mocenský boj).

Úkoly lídra – fáze normování

Posilování soudržnosti;
interiorizace norem;
vedení je více sdíleno s týmem;
zvyšování odpovědnosti a angažovanosti;
preferování řešení úkolu před osobním zájmem.

Úkoly lídra – fáze koordinace

Lídr se stává facilitátorem a mediátorem;
tým je schopen vyjádřit negativní emoce;
dynamika skupiny nemá destruktivní náboj;
flexibilita rolí.

Úkoly lídra – fáze normování

Posilování soudržnosti;
interiorizace norem;
vedení je více sdíleno s týmem;
zvyšování odpovědnosti a angažovanosti;
preferování řešení úkolu před osobním zájmem.

Efektivní tým - činnost lídra

Z hlediska úkolu zajišťuje:
Stanovení cíle;
podmínky pro činnost;
dostatečné informace;
zpětnou vazbu.

Efektivní tým - činnost lídra

Z hlediska skupiny pečuje o:
Kvalitní vztahy;
normy podporující spolupráci;
vyváženost rolí;
schopnost řešit konflikty.

Efektivní tým - činnost lídra

Z hlediska člena ověřuje jeho:
Předpoklady pro týmovou práci;
znalosti a dovednosti.

Výše uvedené poznatky získané mnohaletou zkušeností a především dennodenním ověřováním a testováním v praxi při řízení lidských zdrojů nám přináší nové směry organizačního rozvoje:

- flexibilita a uspokojování vyšších rozvojových potřeb zaměstnanců;
- kontrola kvality, organizace a řízení času, řízení interpersonálních vztahů;
- pojem pracovního místa se mění a je nahrazován širším pojmem pracovní poslání (důraz na adaptaci člověka pro cíle firmy);
- týmová práce se stává prioritní formou vnitřní organizace firem.

A komu to nestačí slovem, může si nastudovat novou publikaci právě od autora Oldřicha Tegzeho, kde může své slovně vyjádřené podněty zdůraznit neverbální komunikací. V anotaci k této knize se uvádí: Neverbální komunikace představuje obrovský zdroj informací pro poznávání sebe i druhých lidí. Důležité je i to, jak k informacím přistupujeme, jak jim rozumíme a jak s nimi nakládáme. V této knize se dotýkáme všech důležitých oblastí a díváme se na ně novým pohledem. Kdo očekává jen mechanické přiřazování jednotlivých významů k signálům těla, bude zklamán. Nejsme přesvědčeni, že např. obrázek osoby škrábající se za uchem s komentářem, že jde o snahu nás podvést, je opravdu správné naplňování pojmu neverbální komunikace – řeči těla.

Na závěr mého příspěvku si dovoluji konstatovat, že výše uvedené poznatky mi byly výrazně oporou při vybudování nového managementu, který se neustále vyvíjí a posouvá chod celé věznice kupředu a věřím, že ku prospěchu Vězeňské služby ČR jako moderně budovaného bezpečnostního sboru na evropské úrovni.

PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY:

- GREGAR, Aleš, Řízení lidských zdrojů, Brno, 2008
COYLE, Andrew, Řízení věznic v čase změn, Praha, 2004
HERMOCHOVÁ, Soňa, Teambuilding, Grada, 2006
HAYES, Nicky, Psychologie týmové práce, Portál, 2005
TEGZE, Oldřich, Neverbální komunikace, Computer Press, 2008, ISBN: 80-251-0183-5
TEGZE, Oldřich, VYKOUKALOVÁ, Hana, Budování týmu, poznámky z výkladu, IVVS ČR, 09/2008

České věznice a systém práce s vězněnými osobami

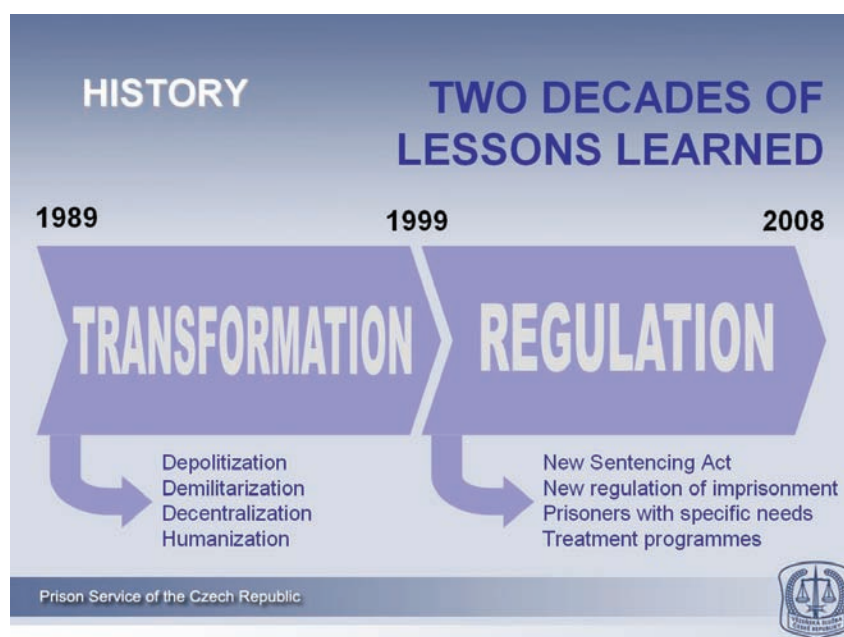
Krátké ohlédnutí za mezinárodní konferencí ICPA

Martina Míčová, Michal Petras, Václav Jiříčka

V rámci konference odborníků v oblasti vězeňství a trestní politiky, pořádané Mezinárodním sdružením nápravných a vězeňských zařízení (ICPA) v říjnu 2008 v Praze, jsme dostali možnost být součástí týmu moderátorů a v úvodní den představit mezinárodnímu publiku Vězeňskou službu České republiky z pohledu zacházení s vězněnými osobami.

Hans Meurisse

Naši hodinovou prezentaci uvedl moderátor sekce, ředitel belgické vězeňské služby Hans Meurisse, který rovněž řídil diskusi a byl naší nekompromisní časomírou. Svým jasným přístupem nám pomohl vyrovnat se v rámci prezentace nejen s 65 snímky tematicky rozdělenými do oddílů, které jsme si mezi sebou stihli střídavě předávat, ale též s reakcemi publika. Prezentaci bylo třeba vytvořit pro široké spektrum posluchačů z celého světa, zatímco většina českých čtenářů je s řadou skutečností bezpečně obeznámena. Rádi bychom proto zmínili především stěžejní část prezentace s důrazem na připravované a za-

mýšlené změny a vyzdvihli celkové vyznění a atmosféru. Prezentace měla jasně strukturovaný obsah: historie, základní fakta, český vězeňský systém, jeho slabiny a přednosti a výzvy budoucnosti. Prezentaci uvedl citát J. A. Komenského: „Nebude-li současně napravováno všechno, co vzájemně souvisí, nic se nepohne kupředu.“ Toto motto bylo vzápětí promítnuto i do historického přehledu, který zvláště posluchačům ze vzdálenějších končin světa naznačil, že myšlenky o cíleném zacházení s vězni se v českých zemích neobjevily ani s pádem totalitních režimů, ani se založením Československa,

ale jejich původ lze vystopovat přinejmenším do poloviny sedmnáctého století. S ohledem na téma konference „Co jsme se naučili za desetiletí“ (A Decade of Lessons Learned) jsme se vzápětí obrátili do nedávné minulosti a posledních dvacet let symbolicky rozdělili na dvě dekády. V té první - od roku 1989 do roku 1999 - se vězeňský systém vymaňoval z temnoty komunistického režimu. Prošel zásadní a důslednou proměnou, vyjádřenou hesly depolitizace, demilitarizace, decentralizace a humanizace. S vydáním nového zákona o výkonu trestu a řádu výkonu trestu v roce 1999 začala druhá dekáda, kdy začal být kladen důraz na zacházení s vězni, jeho diferenciaci a specifikaci.

Klíčem je názornost

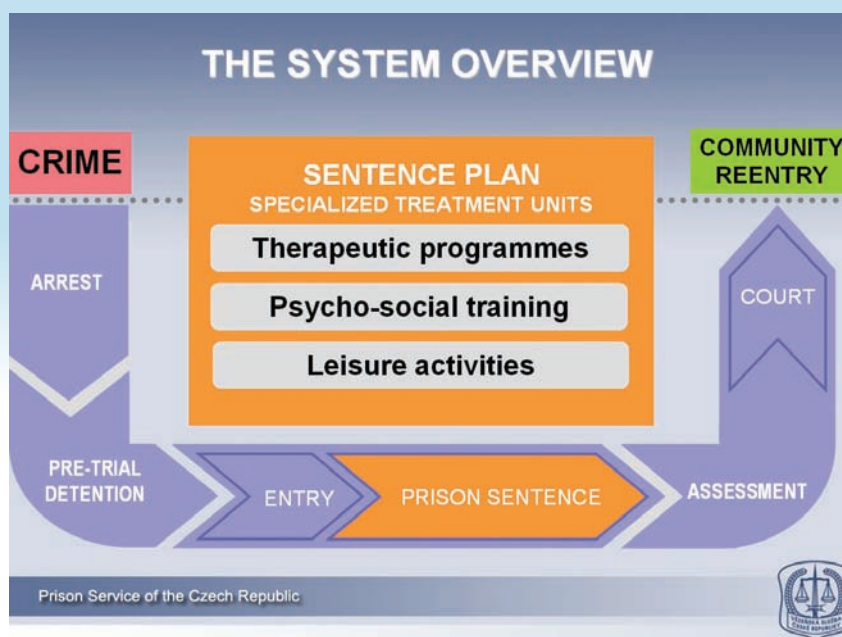
Posluchačům jsme nabídli řadu dat, grafů a tabulek, aby získali rámcový přehled o kondici českého vězeňství a my na těchto základech mohli vystavět nosné téma prezentace. Proto bylo důležité věnovat pozornost i méně populárním skutečnostem, jako např. počtům odsouzených či výši vězeňského indexu. Systém zacházení s obviněnými a odsouzenými jsme demonstrovali ve schématu v podobě hada, jenž se vinul od spáchání trest-

ného činu přes výkon vazby a výkon trestu až k finálnímu propuštění. Představili jsme současný stav, v němž jsme se soustředili zejména na zacházení s odsouzenými. Všechní realita vtěsnaná do barevných grafů vypadá náhle moc pěkně, srovnaně a přehledně...

Konstatováním toho, „kde Vězeňská služba ČR je a kam dospěla“, byla završena druhá dekáda až do přítomnosti. Tento moment vybízel ke shrnutí předností, ale rovněž rezerv stávajícího systému, tedy alespoň těch elementárních. Za problematické oblasti tak lze označit například zaměření stávajících forem zacházení spíše na adaptaci ve výkonu trestu než na aktivní přípravu k beztržnému životu po propuštění, chybějící standardizované programy zacházení, nestrukturované hodnocení rizik, vnější diferenciaci odsouzených realizovaných soudy, přeplněnost nebo kolektivní ubytování. Naopak silnými stránkami je zcela jistě formálně a kvantitativně dobře fungující systém zacházení, psychologická diagnostika, motivační systém vnitřní diferenciaci či vzdělávání pro odsouzené. Tento předěl, co se nám daří a kde se otvírají možnosti pro zlepšení, nám poskytl prostor pro odraz k budoucím představám – k další dekádě! Představuje možnou podobu stavebního plánu, jak vystavět budoucí dům zacházení s odsouzenými nikoli na písku, ale na skále, a tak v jasných a navazujících krocích dospět k zamýšlenému cíli, za který považujeme snížení rizika recidivy.

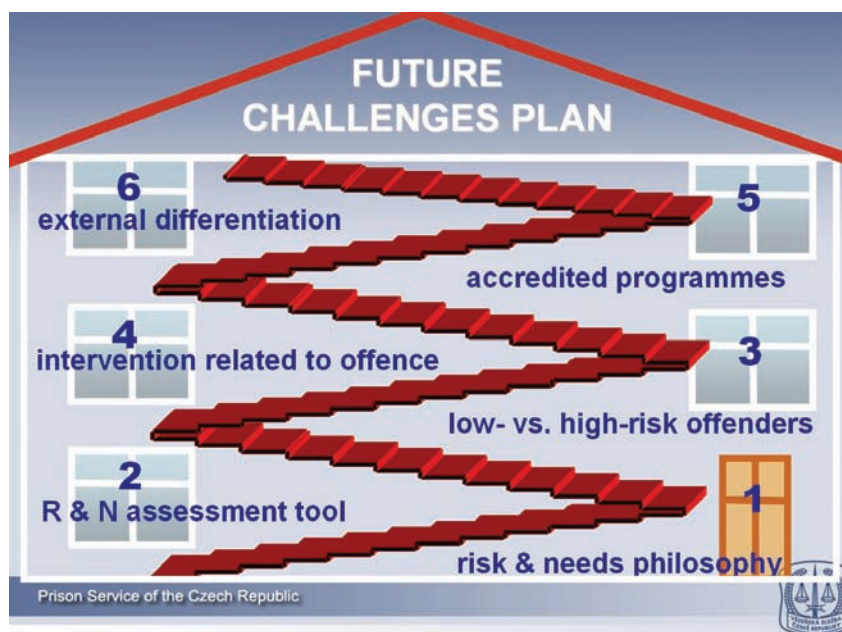
Výzvy budoucnosti

Možný plán systému zacházení s odsouzenými vychází z potřeby vnést do rozměru zacházení filosofii rizik a potřeb. To znamená patřičné změny do oblastí hodnocení, diferenciaci a klasifikace a následného zacházení. Připravuje se implementace hodnotícího nástroje (SARPO), který má ambici nahradit vstupní komplexní zprávu, průběžné hodnocení a hodnocení pro potřeby podmíněného propuštění. Je účelné více diferencovat odsouzené s nízkým nebo žádným rizikem od odsouzených s rizikem zvýšeným

či vysokým. Intervence se musí vztahovat k trestnému činu a být přiměřeně intenzivní. Je potřeba vyvíjet standardizované programy, které se zaměří na kriminogenní potřeby (dynamické faktory) odsouzených. V neposlední řadě by systému prospěla změna vnější diferenciaci, aby o zařazení do typů věznic mohla rozhodovat Vězeňská služba ČR, jak je ve vyspělém světě zvykem. Do závěru vplouváme ještě v limitu. Hans nám dává znamení, abychom nezapomněli na čas vymezený k diskusi. Rekapitulujeme jednoduchým schématem, vyjadřujícím obsah lekce, kterou jsme pochopili a již je třeba se učit dál: 1. umět dobře zhodno-

tit relevantní rizika odsouzeného, 2. nasměrovat zacházení s odsouzeným na řešení důsledků trestného činu, 3. rozpoznat cesty vedoucí ke snížení recidivy. Následuje diskuse. Několik doplňujících otázek, na které se snažíme odpovědět. Ohlasy jsou vstřícné a potěšující, i přes konferenční zdvořilost je to povzbuzující. Posluchači ze zemí s rozvinutými systémy zacházení přicházejí s radami, vzpomínají na své začátky a drží Vězeňské službě ČR palce, naopak zástupci zemí, které se na změny teprve připravují, projevují živý zájem o zkušenosti od nás. Obojí nás přesvědčuje, že jsme se trefili do aktuálního dění a potřeb v naší branži.

Věznice Ostrov: Dalších 100 míst

Ostrovská věznice otevřela novou ubytovací kapacitu pro téměř stovku vězňů. Vzhledem k výraznému nárůstu počtu odsouzených v uplynulém roce je rozšiřování ubytovacích kapacit pro vězeňskou službu nesmírně důležité. Věznice navíc vybudovala prostory z velké části svépomocí a s využitím odsouzených, čímž ušetřila proti předpokladům kolem 50 milionů korun.

Věznice získala ubytovnu rekonstrukcí bývalé léčebny tuberkulózy. Její součástí je šest kulturních místností pro odsouzené, čtyři učebny, malá tělocvična, výdejna stravy s gastronomickým zázemím, jídelna pro odsouzené, kantýna s vlastním kompletním zázemím, sklady intendantní služby, holírna a pracoviště RTG, které slouží pro celou věznici.

Projektová dokumentace byla zpracována v roce 2005 a o rok později začaly přípravné práce. Součástí bylo také vybudování nových vycházkových dvorků pro celý areál věznice. Celkové náklady činily 29 milionů korun. Původní projekt počítal s částkou zhruba 80 milionů.

Objekt bývalé vězeňské nemocnice, postavený v roce 1954, byl určen pro zajištění lékařské pomoci odsouzeným, kteří pracovali v okolních pracovních táborech při těžbě uranové rudy. Postupně se nemocnice změnila na léčebnu tuberkulózních a respiračních nemocí pro odsouzené z celého

Československa. Po rozdělení státu pak pro obviněné vykonávající vazbu nebo odsouzené vykonávající trest odnětí svobody s diagnózou TBC v ČR.

Vzhledem k poklesu počtu osob s diagnózami tuberkulózy a respiračních nemocí a naléhavé potřebě rekonstrukce objektu vedení věznice v roce 2004 rozhodlo o zrušení provozu tohoto zařízení a vězňové s těmito diagnózami začali být umisťováni do nemocnice v brněnské vazební věznici. Objekt splňuje podmínky a doporučení Evropských vězeňských pravidel. Má prostory pro realizaci programů zacházení s vězni a volnočasové aktivity i jídelnu. Volnočasové aktivity budou zahrnovat přírodovědný a zeměpisný kroužek, individuální terapii, psychosociální poradenství, sociálně právní poradenství, dokumentární kroužek, čtenářský klub, arteterapii a sportovní činnosti.

Věznice nyní řeší otázku tabulkových míst pro zaměstnance, kteří budou zajišťovat chod ubytovny.

Současná celková kapacita je 923 míst. Zaměstnanců je 416. Odsouzení, kteří jsou zapojeni do kroužku rukodělných prací, se podílejí na šití panenek pro charitativní organizaci Kiwanis. V roce 2009 se počítá s navýšováním počtu lůžek ještě v dalších věznicích, jako například v Kynšperku nad Ohří a Rapoticích. V loňském roce se zvýšil počet vězňů o více než 1500 na nyníšších zhruba 21.000.

red

Dobré mravy a profesní etika

Miroslav Bělecký

V úpravě pracovněprávních vztahů podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, svým významem nad jiné zřetelně vystupuje kogentní ustanovení § 13 odstavce 5, které stanoví zaměstnavatelům jednoznačně povinnost „pečovat o vytváření a rozvíjení pracovněprávních vztahů v souladu se zákoníkem práce a ostatními právními předpisy a s dobrými mravy.“ Z pohledu českého pracovního práva to znamená, že se zavedením pojmu „dobrých mravů“ do pracovního práva začlenil jasný požadavek na chování účastníků pracovněprávních vztahů, a to v podobě hlediska mravnosti jejich chování.

Z malého ohlédnutí vyplývá, že tato zásada jako obecné výkladové pravidlo, kterým se řídí pracovněprávní vztahy, zásada dobrých mravů (boni mores), byla do zaměstnaneckých vztahů na pracovištích nově zavedena novelou zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, provedené zákonem č. 46/2004 Sb. a má své opodstatnění pokračování i v nové úpravě pracovněprávních vztahů s účinností od 1. ledna 2007.

Pokud jde o termín dobré mravy zákoníkem práce ale není definován. Nicméně, lze mu rozumět, vykládat např. za použití rozhodnutí Nejvyššího soudu, který vyslovil názor, že „dobrymi mravy se rozumí souhrn společenských, kulturních a mravních norem, které v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.“

Zásadu boni mores ovšem není možné jen tak mechanicky přenášet na vztahy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem v pracovním poměru a mít představu, že zde automaticky musí existovat rovnoprávný vztah a ten by měl být absolutní. Postavení zaměstnavatele vůči zaměstnanci je totiž vždy dáno faktem, že zaměstnanec vykonává závislou práci.

Právo na rovné zacházení

Za závislou práci je, podle ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, s účinností od 1. ledna 2007 považována činnost zaměstnance ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance a představuje výlučně osobní výkon práce zaměstnance, podle pokynů zaměstnavatele, jeho

jménem, za mzdu, plat nebo odměnu za práci, v pracovní době, na náklady zaměstnavatele a na jeho odpovědnost. Přitom, závislou činnost může zaměstnanec vykonávat pouze má-li sjednaný pracovní poměr nebo dohodu o pracovní činnosti či o provedení práce.

Zákoník práce tím, že definuje závislou činnost, současně zaměstnancům poskytuje veškeré formy ochrany vyplývající z pracovněprávních předpisů. Jednoznačně zde platí, že pokud by osoba nevykonávala tuto závislou činnost v pracovněprávním vztahu, nemá a nemůže uplatňovat práva a nároky vyplývající z pracovněprávních předpisů, zejména ze zákoníku práce a není těmito předpisy tedy ani chráněna. Konkrétně, bylo by pro ni téměř nemožné např. úspěšné uplatnění náhrady škody v případě úrazu, který se jí při výkonu této činnosti stane, neměla by nárok na pracovní volno při překážkách v práci, na dovolenou, na ochranu v případě platební neschopnosti dotčeného subjektu, jakou mají zaměstnanci zaměstnavatele v platební neschopnosti, minimální mzdu a minimální mzdové tarify apod.

Na druhé straně, aby zaměstnavatel nemohl jakkoliv zneužívat svého nadřízeného postavení vůči zaměstnanci nebo zaměstnancům, vyplývající z výkonu závislé práce, zákoník práce v ustanovení § 13 odstavci 2 písm. b) výslovně stanoví, že „zaměstnavatel musí zajistit rovné zacházení se zaměstnanci a dodržovat zákaz jakékoliv diskriminace zaměstnanců“.

Každý zaměstnavatel tak má zajištění rovného zacházení uloženo jako povinnost, od které se za žádných okolností nemůže oprostit. Lze na tomto místě připom-

enout, že ke zvýšení ochrany zaměstnanců před případnou zlovolí zaměstnavatelů by rozhodně přispělo přijetí zvláštního zákona o rovném zacházení a právní ochraně před diskriminací (tzv. antidiskriminační zákon). Dlužno dodat, že Česká republika je jedinou zemí Evropské unie, jejíž parlament zatím takový speciální zákon nepřijal, přestože vládou vypracovaný legislativní návrh byl opakovaně předkládán k parlamentnímu projednání a schválení.

Nutno tedy při respektování práva na rovné zacházení zatím vycházet z platné právní úpravy. Pro pracovní poměr jde o úpravu v zákoníku práce, podle něhož má zaměstnavatel za účelem nediskriminace zaměstnanců, uloženy i další povinnosti. Např. v ustanovení § 14 odstavci 1 zákoníku práce, se výslovně stanoví, že výkon práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů účastníka pracovněprávního vztahu a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.

Rovněž tak (ustanovení § 14 odstavec 2) zaměstnavateli zakazuje zaměstnance jakýmkoliv způsobem postihovat nebo znevýhodňovat proto, že se zákonem ným způsobem domáhá svých práv vyplývajících z pracovněprávních vztahů.

Porušování práv zaměstnanců

Pro objektivitu nutno uvést, že z podkladů uveřejněných inspektoráty práce vyplývá, že se především u podnikatelských subjektů, občas vyskytují případy porušování práv, dochází k určitým projevům nežádoucího a nepřipustného chování vůči

zaměstnanci ze stran svých kolegů, ať jde o kolegy nadřízené, jemu rovné nebo i podřízené. Jedná se v tomto směru hlavně o šikanování, intriky, nadměrné zatěžování zaměstnance, které si klade za cíl zaměstnance ponížit a zlomit sebedůvěru šikanovaného zaměstnance a dosáhnout toho, aby zaměstnanec ukončil svůj pracovněprávní vztah nebo opustil své pracovní místo.

Pro tento určitý typ chování se v praxi vžil výraz - mobbing. Vzniká v důsledku nízké firemní etiky, nedostatků ve vnitropodnikových strukturách nebo jako projev nedůslednosti při plnění řídicí a kontrolní role manažerů a personalistů.

Dlužno ovšem dodat, že ne každé jednání vůči zaměstnanci však lze pod tento druh chování zařadit.

Praxe naznačuje, že bývá mnohem obvyklejší, že si na zaměstnance nadřízení nebo spolupracovníci tzv. nezasedli. Jen chtějí přesně totéž, co sami od sebe a od ostatních, jedná se zejména o otázky pracovního tempa, plnění přidělených pracovních úkolů atp.

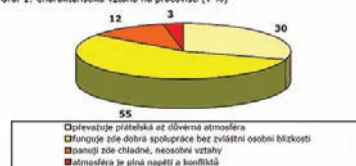
Ani kritika není neoprávněným zásahem, jestliže je pravdivá, konstruktivní, současně i svou formou i přiměřená. Pokud ale spolupracovníci jsou na pracovišti například vůči sobě vulgární, hrubí, nesnášenliví a forma komunikace je i křik, není to rozhodně v pořádku.

Jestliže bychom měli uvést fakta, Vězeňská služba České republiky patří dlouhodobě k zaměstnavatelům, na jejichž pracovištích nedochází k nežádoucím jevům a stížnostem na výkon práv v pracovněprávních vztazích jsou za posledních několik let ryze ojedinělé. Tato příznivá situace je výsledkem kvalitní práce managementu a zaměstnanců personálních útvarů i programů celoživotního vzdělávání příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky.

Pro srovnání, orientaci resp. charakteristiku celkového stavu v České republice pak je možno získat z prováděných průzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM), které se v minulých letech zabývalo důležitostí charakteristik zaměstnání a vztahy na pracovišti. Pro ilustraci, pokud jde o vztahy na pracovišti,

naprostá většina dotázaných vnímala vztahy na svém pracovišti pozitivně. Více než polovina přitom uvedla (55 %) že na jejich pracovišti funguje vcelku dobrá spolupráce bez zvláštní osobní blízkosti, podle 30% oslovených pak na pracovišti panuje dokonce přátelská až důvěrná atmosféra. Naproti tomu, chladné a neosobní vztahy zažívá ve svém zaměstnání, na pracovišti více než desetina dotázaných ekonomicky aktivních a pouhá 3 % dotázaných uvedla, že atmosféra na jejich pracovišti je plná napětí a konfliktů.

Graf 1: Charakteristika vztahů na pracovišti (v %)

Právní ochrana zaměstnance

V souvislosti s tím, že průzkumy veřejného mínění ukazují a potvrzují, že může docházet na pracovištích zaměstnavatele k nežádoucím jevům, šikanování nebo nadřazeným projevům zaměstnavatele vůči zaměstnanci, považujeme za vhodné představit také možnosti obrany zaměstnance. Je jich hned několik.

Zkušenosti podniků i institucí státní správy ukazují, že zaměstnanec by se měl nejdříve pokusit situaci řešit završit a na místě. U svých spolupracovníků, případně nadřízených, například prostřednictvím Žádosti zaměstnance o zjednání nápravy při porušování povinností účastníků pracovněprávního vztahu.

Na tomto místě je však potřeba zásadně zvýraznit, upozornit, že podání zaměstnance, jehož obsahem jsou výhrady k právnímu úkonu nebo poškozování práv v pracovněprávních vztazích, nelze vyřizovat podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. Právní úprava stížností obsažená v § 175 správního řádu se totiž týká výkonu veřejné správy, nikoliv pracovněprávních vztahů.

Reakce zaměstnavatele na takovou žádost (stížnost) by pak měla být v duchu litery zákona. Konkrétně, podle ustanovení § 14 odstavce 3 zákona

č. 262/2006 Sb., zákoník práce. To ukládá zaměstnavatelům povinnost projednat se zaměstnancem nebo na jeho žádost s odborovou organizací nebo radou zaměstnanců anebo zástupcem pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci stížnost zaměstnance na výkon práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů.

Je vhodné na tomto místě připomenout fakt, že povinnost zaměstnavatele projednat se zaměstnancem jeho stížnost na výkon práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů, je v podmínkách Vězeňské služby České republiky i součástí sjednané Kolektivní smlouvy (článek 11). V praxi, byť sjednání v Kolektivní smlouvě již dále podrobněji nerozvádí, lze logicky předpokládat, že účastníci projednání a také v případě, že zaměstnanec požádá o projednání stížnosti na výkon práv a povinností vyplývajících z pracovního poměru či ze sjednané dohody o pracovní činnosti s odborovým orgánem, je zaměstnavatel povinen ji s odborovým orgánem projednat, budou mít účastníci zájem na vyhotovení zápisu z projednání. Z hlediska jak dobrých mravů, tak z hlediska praktičnosti i právních jistot. Anebo i z hlediska dalších postupů.

Mohou totiž i nastat situace, že některý zaměstnavatel stížnost zaměstnance odmítne řešit, nebo ji neuznává. Co pak? Zaměstnanec by měl zvolit ochranu svých práv tím, že se obrátí na soud. Je nutno ovšem v této souvislosti vědět, že ani podáním žádosti o projednání stížnosti není zaměstnanec nikterak zbaven svého práva domáhat se svých práv u soudu.

V podání žaloby (návrhem na zahájení řízení) k soudu zaměstnanec musí v návrhu mimo obecných náležitostí vyložit rozhodující skutečnosti, označit důkazy, kterých se dovolává a z návrhu musí být patrné, čeho se dovolává, tedy například nejen odstranění závadného stavu, ale i náhrady nemajetkové újmy v penězích.

Profesní etika

Je samozřejmé, že česká společnost, ve které působí jako zaměstnavatelé jednak podnikatelské subjekty, tak ministerstva,

ústřední správní úřady a ostatní správní úřady, které vykonávají státní správu jako službu veřejnosti, má eminentní zájem na utváření a rozvíjení zaměstnaneckých vztahů v souladu se zákoníkem práce a dalšími právními předpisy a v souladu s dobrými mravy jak uvnitř těchto institucí, tak ve vystupování jejich zaměstnanců, popř. příslušníků ve služebním poměru navenek.

Požadavek respektování profesionálního a profesně etického jednání zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby České republiky je pak dán přímo právní úpravou. Povinnosti resp. požadavek služební kázně je stanoven pro příslušníky v zákoně č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, pro zaměstnance v pracovním poměru v zákoně č. 262/2006 Sb., které jim ukládají další zvýšené povinnosti, za jejichž neplnění jsou vystaveni hrozbě sankce.

Kromě toho nelze odhlédnout ani od právní úpravy v zákoně č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů. Tento zákon stanoví veřejným funkcionářům povinnost vykonávat svoji funkci tak, aby nedocházelo ke střetu mezi jejich osobními zájmy a zájmy, které jsou povinni z titulu své funkce prosazovat nebo hájit, dále povinnost oznamovat skutečnosti, které umožňují veřejnou kontrolu jejich činností konaných vedle výkonu funkce veřejného funkcionáře, veřejnou kontrolu majetku nabytého za dobu výkonu funkce a dalších příjmů, darů nebo jiného prospěchu, získaných za dobu výkonu funkce, popřípadě finančních závazků, které veřejný funkcionář má, stanoví omezení některých činností veřejných funkcionářů a neslučitelnost výkonu funkce veřejného funkcionáře s jinými funkcemi a také odpovědnost veřejných funkcionářů za porušení povinností stanovených tímto zákonem, včetně sankcí, které lze veřejnému funkcionáři za porušení těchto povinností uložit.

Pokud jde o roli kodexů etiky, nutno je vnímat jako soubor pravidel či zásad, kterými se orgány státní správy a všichni její zaměstnanci, mají řídit. Etické kodexy pak existují nejen v oblasti státní správy a jejích orgánů, ale i v rámci velkých podnikatelských společností a firem, různých zá-

jmových nebo profesních organizací a dalších.

Základním dokumentem týkající se etického kodexu určený pro orgány veřejné správy, je usnesení vlády České republiky č. 270 ze dne 21. března 2001 s názvem Kodex etiky zaměstnanců ve veřejné správě. Dle jeho článku 1 je kodex doporučením pro zaměstnance správních úřadů a pro zaměstnance územních samosprávních celků. Stanovuje pravidla týkající se obecných zásad při výkonu veřejné služby (vysoká odborná úroveň, korektní vztahy mezi zaměstnanci úřadu, objektivita při rozhodování apod.), týkající se střetu zájmů, politické nebo veřejné činnosti zaměstnanců státní správy, darů a jiných nabídek, zneužití předního postavení a oznámení nepřipustné činnosti. Usnesení vlády zároveň předpokládalo, že jednotlivé orgány ústřední státní správy mohou vytvořit pro své potřeby vlastní etické kodexy, které by měly vycházet z tohoto vládního kodexu.

V roce 2003 také Vězeňská služba České republiky přijala svůj vlastní Kodex profesní etiky zaměstnanců Vězeňské služby České republiky. Byl vydán jako vnitřní předpis – tehdy ve formě nařízení generální ředitelky Vězeňské služby České republiky.

Ve 2. polovině loňského roku byl kodex profesní etiky zrušen, jelikož jeho existence se dostala po nabytí účinnosti nového zákoníku práce, zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů a rovněž novely zákona o střetu zájmů do kolize s požadavky na tvorbu předpisů, jak je stanoví příslušné články legislativních pravidel vlády. Existoval stav, kdy v kodexu profesní etiky upravené vztahy byly mezitím právně upraveny novými zákony a jinými předpisy, které na rozdíl od doporučující povahy kodexu byly a jsou právně závazné.

Rozhodnutí o zrušení kodexu profesní etiky vycházelo též z článku 46 legislativních pravidel vlády, podle něhož předpisy by neměly do svých textů přebírat znění ustanovení jiných zákonů a předpisů (tzv. recepce). Příklad – základní ustanovení kodexu např. stanovilo, že „příslušník Vězeňské služby České republiky vykonává svou službu ve shodě s Ústavou České republiky, záko-

ny a dalšími právními předpisy, a to přesto, že zcela shodně je tato povinnost zakotvena v zákoně č. 361/2003 Sb., o služebním poměru (v ustanovení § 17, který uvádí znění služební slibu a dále např. v ustanovení § 45 nebo § 46 stanovující povinnosti a vymezující pojem, obsah služební kázně).

Pokud jde o povinnosti zaměstnanců a vedoucích zaměstnanců přesně a právně závazně je s odkazem na příslušná ustanovení zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, zakotvuje účinné nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 30/2008, kterým se vydává pracovní řád a který upravuje podrobnosti a blíže rozvádí základní zásady pracovněprávních vztahů, některá ustanovení zákoníku práce, jiných zvláštních zákonů a právních předpisů a upravuje podrobnosti podle zvláštních podmínek ve Vězeňské službě České republiky, pokud jde o povinnosti zaměstnavatele a zaměstnance vyplývající ze závislé práce vykonávané v pracovněprávním vztahu.

Na závěr k problematice kodexů profesní etiky se nelze nevrátit na úvod tohoto článku, kde se zdůrazňuje, že v úpravě pracovněprávních vztahů podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, svým významem nad jiné markantně vystupuje kogentní ustanovení § 13 odstavce 5, které striktně stanoví zaměstnavatelům a jednoznačně povinnost „pečovat o vytváření a rozvíjení pracovněprávních vztahů v souladu se zákoníkem práce a ostatními právními předpisy a s dobrými mravy.“

Jinak řečeno, to znamená, že z pohledu českého pracovního práva se zavedením pojmu dobrých mravů zavedl do pracovního práva jasný požadavek na chování účastníků pracovněprávních vztahů, a to v podobě hlediska mravnosti jejich chování. A je nepochybné, že smysl a účel ustanovení je naprosto totožný s dikcí v Kodexu etiky, vydaného jako Příloha usnesení vlády č. 270 z roku 2001, kde se uvádí: „Zaměstnanec jedná korektně s ostatními zaměstnanci úřadu se zaměstnanci jiných úřadů veřejné správy.“

Jak dlouho navštěvujete odsouzené ve znojemské věznici?

Je to už asi devět let.

Je rozdíl sloužit mši za zdmí věznice a mimo ně?

Mimo věznici jsem ve farnosti. To znamená že jsem v prostředí, které je takové domácí, kde jsou děti, rodiny. Je to prostředí kterému rozumím, takové přirozené, kde hraje hudba – varhany a tak dál.

Sloužíte mše ve Vranově nad Dyjí?

Já mám Vranov a okolí, tedy nejsem farářem ve Vranově, ale patřím do týmu ve Vranově nad Dyjí. A mám farnosti Petřín Šafov, Stálky, Bítov, Korolupy, Chvaletice a Lubnici.

A ve věznici když přijdete sem mezi odsouzené a sloužíte mši, jaká je tady atmosféra?

Tak tady ve vězení je to malá kaplička, prostor je velice omezený, jsou zde i vězni, kteří jsou poprvé na mši svaté což bývá problém, protože komunikace někdy vážne. Ale zas je to bez velké pompy, je to takové lidské, pozorně poslouchají, jsou vděční a váží si toho, že mohou alespoň hodinu prožít nějakou duchovní změnu.

Ludmila Kurdíková

Mým úkolem není hodnotit vězně, pouze jim duchovně posloužit

Farář Milan Plíšek

A kolik odsouzených vám na mši přijde?

To je různé ale většinou tak sedm až deset, někdy i více, záleží na mnoha okolnostech.

Už se vám stalo, že přišel ve věznici zájemce o vstup do církve popřípadě žádal o křest? Pokud by taková situace nastala, je řešitelná ve věznici?

Dnes zrovna mám křest...

A kolikrát se to za tu dobu, co chodíte do věznice stalo?

Dnes je to poprvé. Není to normální, že se křtí ve vězení. Většinou si to člověk posune, až je po výkonu trestu, až jsou doma a při křtu zažijí atmosféru farnosti, mají u sebe rodinu, tady tu rodinu nikdy mít nebudou. Takže ten dnešní křest je výjimka, kterou pan biskup povolil.

Jaký další program s odsouzenými probíhá během vánočních svátků a i mimo ně?

Na přání vězňů vyučuji katechismus, takže to střídám, jednou je mše svatá, jednou katechismus. Probíráme desatero božích přikázání, takže jsou to praktické věci, vlastně které se týkají živo-

ta člověka, není to žádná filozofie a také provádím osobní rozhovory.

Civilní svatební obřady už jste ve věznici realizovali a jak by to bylo u sňatku církevního?

Tak je to samozřejmě nepřírozené. Odsouzený jako člověk spěchá do něčeho, kde potom se svojí ženou není a prostě je to spíš ještě větší bolest. Nevím jestli by se tím něco uspíšilo, takže rozhodně bych pro to nebyl a rozmlouval bych to jak nevíc by to bylo možné. Ale pokud by si ten člověk nedal říct a považoval by to za strašně důležité, plnil by podmínky církevního sňatku, jako třeba přípravu na církevní sňatek, tak potom by se ten sňatek pravděpodobně realizoval.

Přinášíte s sebou duchovní literaturu, když chodíte do věznice?

Samozřejmě, nosím s sebou katolický týdeník, a potom mívám seleziánský magazín. Tiskneme také nějaké brožury a duchovní knihy.

Ted' mám trošku osobní otázku: co se týká vaší soukromé četby. Co čtete rád mimo duchovní literaturu?

Mám málo času, takže jsem rád, že můžu vůbec číst duchovní literaturu. To je takové privilegium. Číst duchovní věci, životopisy svatých, příprava na mše svaté, kdy musím také nastudovat velké množství duchovní literatury... Ale mám třeba rád i knihy dobrodružné.

Jaké plány v práci s odsouzenými máte pro nejbližší dobu? Velmi brzo začne církevní příprava na velikonoce. Bude mít opět nějaký speciální program?

Neplánuji nějaké nové věci a jsem rád, že si můžu s odsouzenými popovídat. A co se týká velikonoce, začne postní doba a to už záleží na věznicích. Někdy chtějí nějaký materiál týkající se velikonoce, tak jim vyjdu vstříc.

Co se vám jako knězi vybaví, když v souvislosti s vězením slyšíte slovo: člověk?

Člověk ve vězení? Když se dívám na člověka tady ve vězení, tak je to někdy taková tragédie, kam vlastně člověk dojde, když dělá

věci špatně. Pokud je člověk nepoctivý, nepravdivý, když ovládl jeho život hřích v jakékoli podobě, tak nejenom on, ale i rodina a děti trpí vinou toho jednoho velkého hříchu. A člověk je potom v tom všem zlomený a zraněný.

Jak tedy vnímáte výchovný efekt výkonu trestu?

Setkal jsem se samozřejmě s tím, že se sem člověk vrátil. Ukázal tím vlastně, že ho znovu přemohlo něco silnějšího,

třeba drogy a proč tomu tak je, to musí posoudit někdo jiný. Co tomu člověku dává výchovný systém ve věznici, nakolik ho dokáže změnit a ovlivnit tak, aby tam ten výchovný efekt byl a nakolik dokážou psychologové zakomponovat ve svých programech lidskou přirozenost, která by měla být zdravá a normální? Nemyslím si, že je vždy všechno ideální a že někdy je charakter člověka takový, že není síla, která by ho změnila, je to mnoh-

dy už to, co si přinese z rodiny. Někdy myšlení zůstane stejné a ani výkon trestu ho nezmění. Já nemám právo chodit mezi vězně, jsem zde jenom proto, abych jim duchovně posloužil, a jestli si z božího slova a duchovní útěchy vezmou alespoň kousek, který je může napravit, tak je to potom další střípek do stavebnice, kterou skládají specialisté věznice a která se někdy podaří a zůstane i po opuštění bran vězení celá, už neporušená.

FOTOREPORTÁŽ Návštěva rumunské věznice Tulcea

Delegace Věznice Oráčov se koncem listopadu vydala na čtyřdenní pracovní návštěvu Věznice Tulcea v Rumunsku. Cílem mise bylo především podepsání smlouvy o spolupráci mezi oběma věznicemi. Na programu byla především výměna zkušeností se zaváděním moderních evropských trendů ve vězeňství. Rumunské hostitele v čele s ředitelem Ionem Feodorovem zajímalo zřizování detenčních ústavů, způsob zařazování odsouzených do jednotlivých typů věznic a otázky spojené s trestní odpovědností mladistvých. Diskutovalo se také o aktuálních problémech ve vězeňství, zejména o zaměstnávání vězněných osob a průnicích nepovolených předmětů do věznic. Součástí návštěvy byla také prohlídka vězeňské nemocnice a věznici v Konstance.

zimní Rýnovice

